

Goranka Kreačič

Po sledih hrvaških plemenitih Šufflay Otruševskih v Sloveniji

KREAIČIČ Goranka, pred. učiteljica um. zgodovine, SI-1352 Preserje, Jezero 34, goranka.kreacic@guest.arnes.si

Po sledih hrvaških plemenitih Šufflay Otruševskih v Sloveniji

Zgodovinski časopis, Ljubljana 70/2016 (153), št. 1-2, str. 128–161, cit. 118

1.01 izvorni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

Nastanku pričujočega članka je botroval splet okoliščin. Po nenavadnem naključju je bilo odkrito še živeče slovensko potomstvo Filipa Aleksandra pl. Šufflaya Otruševskega (1794–1882) z gradu Brlog pri Ozlju na Hrvaškem. Šufflayi (Sufflei, Schufflei) so prišli v Samobor, ko je mestni graščini gospodaril štajerski krajiški general, hrvaški ban in baron Krištof Ungnad. Ta je pripeljal okoli leta 1565 pet družin, izurjenih rudarjev s »švabskega« Württemberga, katerih potomci še danes živijo okoli obmejnega mesta Samobor. Med njimi so bili tudi Šufflayi in Doltharji (Dolthaller). Šufflayi so skupaj z Doltharji dobili avstrijsko plemstvo leta 1675.

Zgodba se začne okoli leta 1855, ko se Antonija, roj. Fux/Fuchs, hči bogatega meščana Karla Fuchs, lastnika Črnomaljskega dvorca in soproga Danijela Šufflaya st. iz Bubnjarcjev, preseli s tremi majhnimi otroki k materi v Metliko. Njena mati je bila vdova polkovnika in ravnatelja vojaške šole v Palmanovi, Tadeuša Wanke pl. Lenzenheima.

Od Filipovega vnuka Danijela (1850–1906) lahko sledimo potomcem po ženski liniji vse do danes. Njegovo potomstvo je bilo po porokah povezano tudi z nekaterimi znanimi Slovenci, kot so pisatelj in politik Ivan Pucelj, združni delavec, politik in pisatelj Miloš Štibler, novinar Gregor Pucelj ter slikarka Kamila Volčanšek.

Ključne besede: plemiči Šufflay Otruševski, Fux/Fuchs, Wanka pl. Lenzenheim, Ivan Pucelj, Miloš Štibler

KREAIČIČ Goranka, teacher of Art History, SI-1352 Preserje, Jezero 34, goranka.kreacic@guest.arnes.si

Tracing Descendants of the Croatian Nobles Šufflay of Otruševac in Slovenia

Zgodovinski časopis (Historical Review), Ljubljana 70/2016 (153), No. 1-2, pp. 128–161, 118 notes

Language: Sn. (En., Sn., En.)

The paper at hand stems from a fortunate turn of events. By an unusual coincidence, descendants of Filip Aleksander Noble of Šufflay from Otruševac (1794–1882) from the castle Brlog at Ozalj in Croatia were discovered. The Šufflay (Sufflei, Schufflei) family arrived in Samobor in the period when the town castle was in the hands of a Styrian general, Ban of Croatia and Baron Christoph Ungnad. Around 1565, he brought five families, well-trained miners from the Swabian Württemberg, whose descendants still live around the border town Samobor, including the Šufflays and the Dolthars (Dolthallers), both of whom were granted the Austrian noble title in 1675.

The story begins around 1855 when Antonija, née Fux/Fuchs, the daughter of a wealthy citizen from Metlika, owner of the Črnomelj castle Karl Fuchs, and the wife of Daniel Šufflay Senior from Bubnjarci (Croatia), relocated with her three young children to her mother in Metlika. Her mother was the widow of an Austrian-Hungarian colonel and headmaster of the military school in Palmanova Thaddäus Wanka of Lenzenheim.

Descendants of the lawyer Daniel Šufflay (1850–1906), the son of Antonia and grandson of Filip, can be traced on the female line up to the present day. Through his daughter Ema, his descendants were linked by marriage to some well-known Slovenes, such as the author and politician Ivan Pucelj, the cooperative worker, politician and author Miloš Štibler, the journalist Gregor Pucelj and the painter Kamila Volčanšek.

Key words: the Šufflays of Otruševac, Fux, Wanka of Lenzenheim, Ivan Pucelj, Miloš Štibler

Uvod

Nenavadna pota in naključja lahko spremljajo neko čisto resno delo, kot je denimo raziskovanje zgodovine nekaterih družin. Ko sem vrsto let raziskovala neko hrvaško družino starega fevdalnega plemstva, sem uporabila večino dostopnih virov in praktično vso relevantno literaturo. Pri raziskovanju sem uporabljala tudi izsledke znanega hrvaškega zgodovinarja in arhivarja Emila Laszowskega. Pisal je o marsičem, toda moje polje zanimanja je bilo omejeno na obmejno hrvaško plemstvo ob Kolpi. Ko sem ugotovila, da tudi Laszowski izhaja iz teh krajev, sem se lotila še branja njegovih življenjepisnih črtic. Ne nazadnje so njegovi predniki naseljevali nekaj krajev (Bubnjarci pri Metliki ter grad Brlog pri Ozlju), kjer so živele družine, ki so bile predmet mojega zanimanja. Dobro se spominjam, kako je opisoval svojega deda in maminega očeta Filipa pl. Šufflaya, pravnika, veleposestnika in lastnika gradu Brlog, ki je s svojim vnukom govoril samo latinsko. Potem je arhivar v HDA (Hrvaški državni arhiv) Mario Stipančević natančno preučil arhivsko gradivo, ki ga je zapustil Laszowski, ga uredil in dokumentiral njegov fond v HDA in objavil knjigo ter nekaj člankov na to temo.

Nedavno sem se pogovarjala s svojo prijateljico, in to ob smrti njene mame. Vprašala sem namreč, od kod prihaja, ker sem vedela, da ni Brežičanka, kamor se je poročila in kjer je živela. Lahko si je predstavljati presenečenje, ki me je obšlo, ko je prijateljica izjavila, da je mama prišla v Brežice obiskat svojo teto Ivi Pucelj, poročeno de Costa, ter ob tem mimogrede dodala, da je mama med drugim tudi Šufflayeva.

Ni kaj dosti vedela o njih, kot tudi ni vedel Jože Javoršek, ko je vzel pl. Šufflaye alias pl. Križe in njihovega zeta Ivana Puclja za lajtmotiv svoje prve in druge knjige spominov na Slovence. V svojih zapisih omenja Šufflaya kot zavednega Slovenca, kar je nedvomno bil, a vendar Javoršek ni vedel ne od kod prihaja ne kdo pravzaprav je, čeprav nekje v prvi knjigi omenja, da ga je vedno zanimala ta skrivnost.

Zahvaljujoč zapiskom, rodoslovnim stebлом in zapisom E. Laszowskega v Hrvaškem državnem arhivu o posameznih Šufflayih ni bilo težko slediti njihovi zgodovini v preteklost, to je do 16. stoletja, ko se prvič omenjajo. Pravzaprav je bil Emil Laszowski (1868–1949) bratranec velikolaškega posestnika in sodnika Danijela pl. Šufflaya (1850–1906), prapradeda moje prijateljice.

Ko sta v zgodbo stopila še Šufflayev »plebejski« zet Ivan Pucelj, pisatelj in politik iz prve polovice 20. stoletja, ter njegov zet Miloš Štibler, zadružnik, politik in publicist, je postalo jasno, da je to zgodba, ki jo je vredno raziskati.

Čeprav je bilo o Puclju veliko napisanega, saj je bil tudi večkratni minister v različnih vladah Kraljevine SHS in Kraljevine Jugoslavije, torej pomemben politik tega obdobja, ni naš namen še enkrat osvetliti njegovo politično in literarno delovanje. Tokrat je samo del neke nadvse zanimive družinske zgodbe, ki se vleče od 16. stoletja do današnjih dni. Tako Šufflayi kot tudi Ivan Pucelj in Miloš Štibler so pripadali drugim časom, drugim državam in ureditvam, imeli so svoja prepričanja, enkrat čislana, drugič blatena. Vendar so vsi del narodove zgodovine, aktivni udeleženci pomembnih dogodkov, in ne le nemi pričevalci časa, v katerem so živeli. Verjamemo, da se bo cenjeni bralec, ki bo segel po pričujočem članku, tega tudi zavedal. Njemu prepuščamo sodbo, ali je bilo vredno to zgodbo raziskati in zapisati.

Šufflayi iz Otruševca pri Samoborju

Na začetku 16. stoletja je na samoborskem gradu gospodoval kranjski plemič in trgovec L. Gruber, ki je v bližnjo vas Rude naselil leta 1530 prve saške rudarje. Tam je bil velik rudnik bakra, last gospodarjev samoborskega gradu, ki je nehal delovati šele v 19. stoletju. Polovica gradu je bila v lasti barona in poveljnika Vojne krajine Ivana Ungnada, barona Sovneškega (1493–1564), pristaša protestantizma, ki je leta 1530 izgnal frančiškane iz Samoborja, ščitil protestantske pridigarje v Kočevju in Metliki itd.¹

Ko se je Ivan Ungnad leta 1556 odpovedal vsem dolžnostim in se umaknil v protestantski Württemberg, je prepustil upravljanje svojega premoženja na Hrvaškem sinovoma Ludviku in Krištofu. Slednji je nadaljeval očetovo pot krajiškega poveljnika in pozneje postal celo hrvaški ban. Ko sta se Gruber in Krištof Ungnad sprla, je slednji izgnal Gruberjeve rudarje. Verjetno ni naključje, da je pripeljal leta 1565 prav iz Württemberga, kjer je takrat živel njegov oče, pet družin izurjenih rudarjev. Viri beležijo, da so bili med njimi tudi Šufflayi (Sufflei, Schufflei) in Doltharji (Dolthallerji). Obe družini sta dobili v času Leopolda I. (1658–1705) plemstvo in se pozneje povezali tudi prek poroke Antona Šufflaya in Ane Dolthar.

Šufflayi so dobili plemstvo leta 1675. Prepis plemiške listine z grbom je v fondu E. Laszowskega v HDA, grb in opis grba pa je objavljen tudi v *Siebmacher's Grosses und allgemeines Wappenbuch*. V tem času je plemstvo pridobilo tudi veliko število drugih hrvaških družin.

Razlog je preprost: to je čas, ko sta se Hrvaška in Slavonija osvobajali turške oblasti, in tiste, ki so se posebej izkazali v bojih s Turki, je cesar nagradil s plemstvom. Zato je glavni motiv na veliki večini grbov, ki so bili takrat podeljeni, po-

¹ Ivan Ungnad, baron Sovneški. Slovenska biografija.

vezan z vojskovanjem. Tako bi lahko sklepali, da je eden od Šufflayev sodeloval v pomembnih bojih s Turki in se pogumno bojeval, posledica pa je bila podelitev plemstva. Tudi glavni motiv na grbu kaže na ta izvor, toda zdi se, da so Šufflayi dobili plemstvo po drugi poti. Znano je namreč, da je bil prvi plemiški Šufflay uslužbenec pri grofih Erdödy v Samoborju in ga je morda grof nagradil za zvesto služenje tako, da ga je predlagal cesarski pisarni za napredovanje v plemiški status.² To je bila stalna praksa. V 18. in 19. stoletju so dunajski monarhi podeljevali plemstvo visokim državnim uslužbencem, zlasti sodnikom in predvsem vojaškim častnikom, in to po 30-ih letih službe in zvestobe cesarju. Ker so Šufflayi takrat živeli na posestvu Otruševca, ki je danes del Samoborja, so dobili naziv od Otruševca (*von Otruševca*).

Plemstvo so dobili poleg nosilca Matije Šufflaja iz Otruševca še njegova žena Ana, sinova Janez in Martin, hči Marija, bratje Štefan in Peter in njihovi otroci ter Jurij Dolthar.³ Da je poleg družinskih članov dobila plemstvo tudi oseba iz druge družine, ni nobena posebnost. Stoletje pozneje sta se družini Šufflay in Dolthar združili še s poroko. Ana, roj. Dolthar, se je poročila z Antonom, potomcem Matije pl. Šufflaya, samoborskega meščana, ki, zanimivo, ni vedel za družinsko plemiško listino, ki se je z generacijami izgubila pri enem od potomcev.

Filip Aleksander Šufflay Otruševski (1794–1882)

Čeprav sta imela zakonca Anton Šufflay in Ana, roj. Dolthar, več otrok, je za zgodovino velikolaških Šufflayev najbolj pomemben njun sin Filip Aleksander Šufflay Otruševski (1794–1882), pravnik in vodja pisarne pri pravniku Danijelu Baboku pl. Vukšinečkemu.⁴ Poročil se je njegovo petnajstletno nečakinjo Barbaro in šel na povabilo grofa Adelpa Petazzija za upravitelja grofovega posestva Ribnik. Ker je tam dobro delal, je pridobil grofovo zaupanje, zato ga je ta imenoval za inšpektorja in dvornega sodnika – *Hofrichter*.⁵

Bil je izjemno sposoben in preizkušal se je v različnih poslih ter zelo pospešil in moderniziral poslovanje posestva Ribnik. Petazzijevi so mu zaradi tega izdali dve diplomi, kjer so navedene njegove zasluge za uspešno gospodarjenje na posestvu. Filipovo delo ni ostalo neopaženo tudi v širšem okolju. Tako ga je bavarska vrtnarska družba – *Praktische Gartenbau Gesellschaft* imenovala za rednega člana.⁶ Prav tako je bil član slovenskega *Kmetijskega* in *Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva*.

² To možnost predlaga Stipančević v *Neznani svijet Emila Laszowskog*, str. 30.

³ Isti.

⁴ HR HDA–806–16. 2.

⁵ Stipančević, *Neznani svijet Emila*, 2014, str. 37.

⁶ HR HDA–806–16. 2. 3, škatla 88.

Zaradi izjemno cenjenega dela pri grofu je bil tudi dobro nagrajen ter je leta 1837 kupil veliko posestvo z gradom Brlog pri Ozlju.⁷ Tudi na svojem posestvu je dobro gospodaril. Predvsem je izsuševal močvirno zemljišče, obnovil stari mlin na Kolpi, zgradil žago in obnovil samo graščino ter njena gospodarska poslopja. Posest in gradič v Bubnjarcih pa so dobili s poroko Filipovega sina Daniela st. z Julijano Smičiklas, hčerko pokojnega lastnika.

Čeprav je bil Filip Šufflay »vzoren ekonom«,⁸ je imel dosti časa tudi za druge reči. Gojil je rože, predvsem vrtnice, imel zaposlenega tudi vrtnarja, imel pa je tudi ogromno knjižnico s področja prirodoslovja, alkimije, medicine in okultizma. Znano je namreč, da se je ukvarjal z alkimijo s pomočjo kemije in elektrike.⁹ V severnem delu gradu je imel dobro opremljen laboratorij, v katerem je izvajal eksperimente. Iskal je kamen modrosti, poskušal proizvajati zlato iz drugih kovin ter vztrajal pri izdelavi *perpetuum mobila*.¹⁰

Po političnem prepričanju je bil zmerni »madžaron«, kot pravijo na Hrvaškem pristašu unije z Madžarsko. Pozneje je sprejel pod vplivom svojega vnuka Emila Laszowskega ideje pravaškega politika Starčevića, vendar ni spremenil svojega političnega mota, da bodo obstali le, če bodo ostali v uniji z Ogrsko »*Extra Hungariam non est vita*«. Po njegovi smrti je prišlo do nesoglasij med dediči in posestvo se je počasi razprodalo.

⁷ Risbo gradu Brlog si je mogoče ogledati v knjigi Lopašić, *Gradovi oko Kupe*, 1895, str. 83.

⁸ Popis fevdalnih posestev iz leta 1848 pravi, da je imelo posestvo Brlog 45 kmetij in 126 podložniških družin (Popović, Popis imanja Zagrebačke županije, 28 (1995), str. 284. Zemlja, ki jo je užival kmet, se je imenovala v hrv. terminologiji selište – ali sesija (*sessio colonialis*). Vsaka sesija je bila sestavljena iz t. i. notranjega zemljišča, to je stanovanjska hiša z gospodarskim delom ter obhišnim vrtom in sadovnjakom, ter zunanjega, ki je obsegal obdelovalno zemljo in travnike. Stoletje poprej je imela posest Brlog 9 vasi in 94 kmetij – sesij. Te so bile v povprečju dosti manjše kot drugod na Hrvaškem. Ena sesija je merila le 12,81 orala zemlje (1 oral je 0,57 hektarjev). (Kekez, Urbarijalni nameti, 2006, str. 86, 88. Natančen opis posestva Brlog, ki je zelo dobro gospodarilo, beremo tudi v zapisih E. Laszowskega: imeli so 120 hektarjev površin, zasajenih s poljedelskimi proizvodi, naslednjih 8 je bilo zasajenih s krompirjem, 5 pa z blitvo in zeljem. Imeli so 34 hektarjev vinogradov in 60 hektarjev slivovih nasadov, bili so proizvajalci dobrega in znanega vina in žganja. Poleg tega so imeli ribnik, kjer so gojili ribe, čeprav je bila tudi Kolpa vir te hrane. Velik delež prihodkov je prinašal lov v posestniških gozdovih, ki so obsegali 500 hektarjev. Za tiste čase so imeli tudi veliko živine: vsaj 50 krav, 29 volov, svinje in merino ovce. Ustrežno temu so imeli tudi veliko zaposlenih, teh je bilo okoli 30 (Stipančević, *Neznani svijet Emila*, 2014, str. 42).

⁹ Isti, str. 43. Še danes znajo domačini povedati, da so jim stari starši pripovedovali, da je imel stari »grof« Šufflay brloški govor pred svojimi podložniki in je napovedal, da bo konec sveta leta 2000, ker se bodo narodi sprli med seboj in jih bo vse uničil ogenj (Vitez, *Bubnjarci na Kupi*, 1998, str. 37).

¹⁰ Zdi se, da je Filipov vnuk Emil Laszowski, ki je odrasel na gradu Brlog, podedoval nekaj dedovih alkimističnih nagnjenj. Ni iskal kamna modrosti v fizični obliki kot stari oče, temveč je poiskal božansko modrost v duhovni sferi in raziskoval teozofijo. Njegovi zapisi o teozofiji so tudi del njegovega fonda v HDA.

Slika 1: Filip Aleksander Šufflay iz knjige *Stipančević, M. Neznani svijet Emila Laszowskog*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2014.

Filip Šufflay Otruševski je imel veliko otrok z ženo Barbaro Babok Vukšinečki. Znan je Filipov vnuk in sin najmlajše hčere Sidonije,¹¹ že omenjeni Emilij pl. Laszowski Szeliga (1868–1949), pravnik, zgodovinar in arhivar v Zemeljskem arhivu (danes Hrvaški državni arhiv – HDA), ter drugi vnuk Nikola,¹² sin prezgodaj umrle hčere Emilije, por. pl. Tomašić, pravnik, doktor znanosti, minister in hrvaški ban, podaljšana roka ogrskega predsednika vlade Khuena Hedervaryja. Oba sta bila bratranca velikolaškega sodnika Danijela Šufflaya ml. (1850–1906).

Danijel st. Šufflay (1823–1859)

Filipov in Barbarin najstarejši (preživeli) sin je bil Danijel st. (27. 6. 1823–28. 3. 1859), ki je dobil ime po materinem stricu. Bil je rojen v Ribniku in Laszowski piše, da sta bila njegova botra ob krstu stari stric Danijel Babok Vukšinečki, ces. odvetnik v Zagrebu, in Ana, grofica Petazzi, lastnica gospostva Ribnik.¹³

¹¹ Za nas je gotovo zanimiv podatek, da je oče vpisal Sidonijo leta 1856, kot prej tudi tri starejše hčere, v strogo šolo sester uršulink v Škofji Loki (Stipančević, *Neznani svijet Emila*, 2014, str. 30).

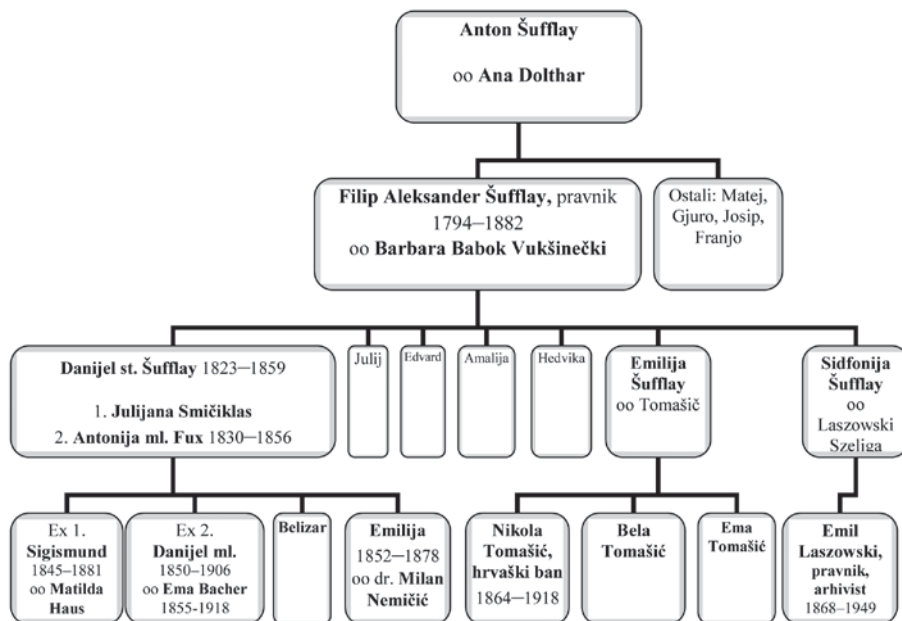
¹² Dr. Nikola Tomašić (1864–1918) iz plemiške družine Tomašičev, pravnik in prevajalec iz klasičnih jezikov. Vredno je omeniti, da je prevedel iz stare grščine *De administrando imperio* Konstantina VII. Porfirogeneta, a izida ni doživel. Po prvi vojni je njegov bratranec E. Laszowski rokopis uredil in objavil v *Vjesniku kr. državnog arkiva* leta 1928. Tomašić je bil redni profesor politične ekonomije in dekan Pravne fakultete v Zagrebu. Kasneje je bil minister in nato še hrvaški ban (1910–1912), znan tudi kot »ban znanstvenik«. Ustanovil je *Stranko narodnog napretka*, s katero je na volitvah pogorel. Potem se je iz politike umaknil.

¹³ HR HDA–806–16. 2. Daniel Šufflay (1823–1859). Ker boter Danijel Babok ni bil pri-soten ob krstu, je imel nekoga, ki ga je nadomestil.

Danijel je umrl mlad, v 36. letu življenja. Poročil se je dvakrat. S prvo ženo Julijano, roj. Smičiklas (1828–1846), je imel samo enega sina, Sigismunda (Žigo) Metela Roberta (1845–1881). Julijana je bila hči prejšnjega lastnika Bubnjarcev. Eno leto po rojstvu Žige Sigismunda je Julijana umrla, Danijel pa se je naslednje leto poročil drugič, z meščansko hčerjo Antonijo, roj. Fuchs/Fux iz sosednje Metlike.

Danijel je osnovno šolo končal v Karlovcu in kot odličnjak nadaljeval šolanje v Zagrebu. Iz zapisov E. Laszowskega izvemo,¹⁴ da je živel pri botru in materinem stricu Danijelu Baboku. Po stričevi smrti je živel s pomočjo štipendije iz stričevega fonda v plemiškem samostanu (konviktu) v Zagrebu. Tudi gimnazijo je končal z odličnim uspehom in pod okriljem svojega strica dr. Josipa Šufflaya začel študirati pravo, kjer je bil slednji profesor. Baje je bil pod zelo strogim nadzorom in je tako končal študij z odličnim uspehom.

Po končanem študiju je šel naravnost v Brlog¹⁵ in se poročil z Julijano Smičiklas, ki je po rojstvu Sigismunda Žige umrla. Laszowski je tudi zapisal, kako je prišlo do te poroke, in sicer pod naslovom *Romantična priča iz Pokuplja: otmica polovinom 19. stoljeća*.

Štiri generacije pl. Šufflay Otruševskih iz Samoborja. V članku sledimo potomcem Danijela st. Šufflaya in njegove druge soproge Antonije Fux iz Metlike. V zadnji vrsti vidimo bratrance in sestrične ter njihove zakonce, ki jih tudi omenjamo v pričujočem članku. Emilija Šufflay, por. Nemičić, je imela sina Felixa, ki je pozneje na željo očeta študiral pravo. Ker je vedno želel študirati medicino, je po končanem študiju prava dvignil svoj delež dediščine od stare mame Antonije st. Fux in šel študirati medicino na Dunaj. Študij je dokončal, a je umrl mlad in brez potomstva. Potomci Danijela Šufflaya ml. iz Bubnjarcev in Eme Bacher iz Novega mesta so predstavljeni v diagramu št. 2, kjer je predstavljena njihova povezava z družino češkega izvora Wanka pl. Lenzenheim in belokranjskimi Fuxi.

¹⁴ HR HDA 806–16. 8.

¹⁵ Fotografijo dvorca Bubnjarci iz 1880 si je mogoče ogledati na <http://en.wikipedia.org/wiki/Bubnjarci>.

Kmalu po smrti prve soproge se je Danijel zagledal v mlado Antonijo Fux, hčer veleposestnikov iz sosednje Metlike. Laszowski pravi, da je bila Antonija zelo slaba mačeha malemu Sigismundu Žigi. Klicala ga je »Vlahom« samo zato, ker je bila njegova mati Julijana grkokatoliške vere kot večina uskoških naseljencev pogorja Žumberk, od koder so izhajali njeni predniki. Bil je poln uši in ni živel v družinskih sobanah, temveč v sobi s služkinjo, ki je tudi skrbela zanj. Ko je prišel stari Filip Šufflay na obisk in videl, kaj se dogaja, je vzel malega Žigo k sebi na Brlog, kjer je odraščal v varnem in ljubečem okolju.

Toda njegov oče Danijel je bil očitno zelo grob človek in mlada Antonija je grdo ravnala s pastorkom, ker je bila v tem zakonu zelo nesrečna. Že v šoli je bil težko obvladljiv in zato ga je stric Josip Šufflay med študijem držal tako strogo. Kljub temu da je Laszowski iz Danijelove prve poroke z Julijano Smičiklas naredil romantično zgodbo, je dejstvo, da je dekle ugrabil, saj so njeni sorodniki nasprotovali tej poroki.

V zapisih dalje beremo, da je drugo ženo Antonijo tepel in ji enkrat tako poškodoval nogo, da je dolgo okrevala. Njegova surovost je ostala zabeležena tudi v ljudskem pripovedovanju. Poleg dvorca je stal stolpič, s katerega je Danijel z daljnogledom opazoval delo svojih tlačanov na poljih. Zvečer so bili surovo tepeni, če so po gospodarjevem mnenju preveč počivali. V kleti je imel celo prostor, v katerem je bila naprava »galge«,¹⁶ s katero je kaznoval kmete, ki so prihajali na tlako. Ta prostor naj bi obstajal vse do leta 1918, ko je bil двореc porušen.

Antonijina mati, Antonija st. Fux, roj. Wanka pl. Lenzenheim, je bila takrat vdova in že drugič poročena s Felixom Hessom, c. in kr., postnim mojstrom iz Metlike. Večkrat je med obiski ostro posredovala in pozneje pripovedovala, da je imel Danijel ljubice in da je tudi pil. Zato ga je Antonija ml. zapustila in se vrnila k materi v Metliko, kjer je leto zatem umrla, stara komaj 26 let.

Zadnji lastnik posestva in dvorca Bubnjarci je bil dr. Milan Nemičić, prvič poročen z Emilijo, sestro velikolaškega sodnika Danijela Šufflaya, in drugič z Matildo, roj. Haus, vdovo Sigismunda Žige Šufflaya, Danijelovega in Emilijinega polbrata. Ko so Nemičići odšli v Avstrijo, se je posestvo začelo prodajati po delih.

Belokranjski veleposestniki Fuchs/Fux in avstrijski častniki češkega rodu Wanka pl. Lenzenheimi

Emilij Laszowski je vestno zbiral podatke tudi o družinah, ki so bile v sorodu s Šufflayi. Zato je njegov fond v HDA vir tudi za raziskovanje drugih družin. V našem primeru smo imeli srečo in tam odkrili tudi nekaj podatkov o družini Fuchs/Fux,¹⁷ kakor je to zapisal E. Laszowski.

Fuxovi naj bi bili star meščanski rod, ki izvira iz avstrijske Štajerske.¹⁸ Plemstvo naj bi dobila brata Nikolaj in Viktor leta 1582. Iz te družine Fux naj bi

¹⁶ Vislice.

¹⁷ HR HDA–806–16. 2. 9. Fux.

¹⁸ HR HDA–806–16. 9. Fux. V virih je priimek enkrat zapisan kot Fux, drugič pa Fuchs.

izhajal tudi znani skladatelj Johann Josef Fux, ki se je rodil nekje na Štajerskem leta 1660 in umrl na Dunaju leta 1735. V 16. in 17. stoletju se je družina razvejala na več linij, od katerih se je ena ustalila v Gradcu. Karl Fux, ki se je rodil leta 1799, je bil pravnik v Gradcu, a je prišel v Metliko, kjer je bil poštni mojster in tu tudi umrl leta 1844.¹⁹ Naslov in službo poštnega mojstra so imeli že od 16. st. visoki mestni uradniki. Karlov sin Emanuel, ki se je rodil 12. maja 1835 v Gradcu, je bil od 11. do 15. leta na vojaški šoli (*Militär Erziehungs Institut*) v Palmanovi, kjer je bil poveljnik (*Festungscmandant*) njegov stari oče po materini strani Tadeuš pl. Lenzenheim (*Thadeus, Edler von Lenzenheim*). Emanuel Fux je kot Fuchs vpisan 1853. tudi kot podporočnik regimenta št. 58. Tu je vpisanih še nekaj oseb s priimkom Fux, a zdi se, da je Laszowski samo našteval osebe z istim priimkom, kjerkoli jih je že našel.²⁰

Ali je kaj od tega resničnega in če je, kaj naj bi to bilo? Ti podatki o družini Fux se razlikujejo od podatkov, ki smo jih zasledili v slovenskih virih in na terenu. Nekateri podatki pa se ujemajo.

Dejstvo je, da so imeli Fuxovi posestva na Kranjskem v neposredni bližini hrvaških Bubnjarcev, saj so bili doma iz Metlike. Tako se omenja Črnomaljski dvorec, znan tudi kot *Freydangov* ali *Fuchsov dvorec*, ki je bil v družinski lasti od 1827 do 1864.²¹ Leta 1827 ga je kupila Frančiška Šebenik, poštna mojstrica v Metliki. Frančiška Šebenik je bila prvič poročena z Jakobom Fuxom,[□] ki je imel danes že izginuli gradič Okljuk (Doblice) pri Črnomlju. Frančiška, prvič poročena Fux, drugič poročena Šebenik, je bila očitno uspešna in gospodarna ženska. V drugem zakonu je kupila leta 1827 že omenjeni Črnomaljski, Freydangov ali Fuchsov dvorec (*Hof Tschernembl*) za 17.000 goldinarjev. Nekaj let zatem, 1835, je kupila na dražbi še Črnomaljski grad (*Tschernembl*) za 30.000 goldinarjev.²² Leta 1836 pa se omenja kot lastnica še enega posestva, in sicer dvorca *Schwerschak Hof/Sveržaki, Žveršaki* pri Metliki.²³

Črnomaljsko gospostvo Fuxovih je imelo 81 kmetij, Fuxov dvorec (znan tudi kot Rožičev grad) v katastrski občini Loka pa je imel 35 kmetij.²⁴ Skupno število kmetij iz samo teh dveh posestev je za več kot enkrat presehalo velikost kmetij na brloškem posestvu Šufflayevih.

¹⁹ Visoki mestni uradniki so imeli že od 16. st. naziv in službo poštnega mojstra. Sedež pošte je bil običajno tudi domovanje poštnih mojstrov.

²⁰ V bistvu je Laszowski vzel peto Siebmacherjevo knjigo grbov, kar sicer navaja, in med vsaj desetimi različnimi grbi Fuxovih izbral tistega, kjer se omenjata brata Nikolaj in Viktor z Dunaja. Bila sta geografsko najbližje, ostali so iz oddaljenejših krajev. Dejstvo pa je, da so po glavnem motivu v grbu – kaj pa drugega kot lisici – verjetno vsi v sorodu in da so se zelo razvejali. Ker pa do zdaj nismo našli trdnih dokazov, da bi belokranjski Fuxi izviral iz v Siebmacherju omenjene družine, se temu vprašanju ne bomo več posvečali.

²¹ Kos, *Urbarji za Belo krajino*, 1991, knj. 1, str. 75.

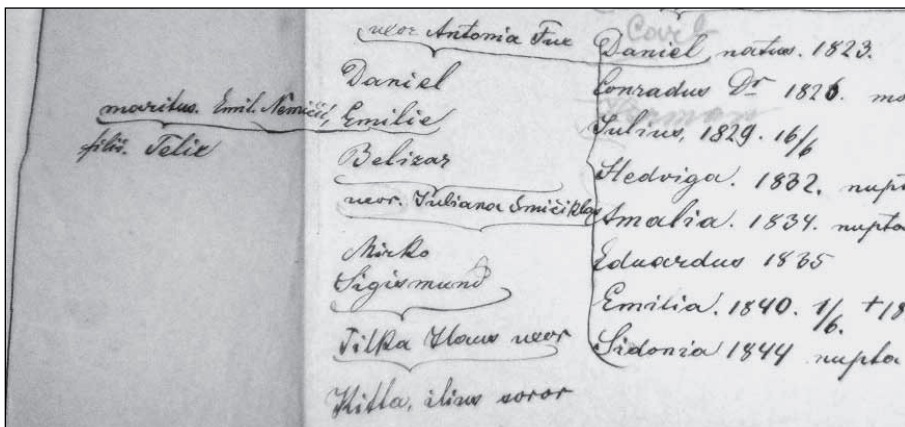
²² *Ista*, str. 126. Ob tem velja poudariti, da je treba razlikovati med dvema zgradbama: ena je Črnomaljski grad, druga je Črnomaljski dvorec (Fuchsov dvorec).

²³ Schiviz, *Der Adel in den Matriken*, 1905, str. 505. Avtor napiše na koncu knjige seznam lastnikov posestev v letu 1836 in navaja, da je Frančiška Šebenik v tem letu lastnica Sveržakov, Črnomaljskega dvorca in Črnomaljskega gradu, str. 505.

²⁴ Kramarič, *Črnomelj v daljini*, 1999, str. 46, 49.

Po smrti Frančiške Šebenik leta 1840 so podedovali Črnomaljski (v lit. Fuchsov) dvorec njeni otroci iz prvega zakona: Karl st. Fux, Barbara, por. Mihič, in Frančiška, por. Sladovič, vendar sta sestri še istega leta svoja deleža prepustili bratu Karlu st., poštnemu mojstru v Metliki. Ko je leta 1844 Karl st. Fux umrl, so dvorec podedovali njegovi otroci, in sicer Antonija ml., Karel ml., Emanuel,²⁵ Ludvik in Egidij.²⁶

Ali je bil res Karl st. Fux rojen leta 1799 v Gradcu, kot navaja Laszowski? Kje je dobil ta podatek, ne vemo, vendar je vsekakor netočen.²⁷ Še danes, več kot 170 let po Karlovi smrti, je mogoče videti njegovo nagrobno ploščo pri Treh Farah (Rosalnice) na severni steni prezbiterija spodnje cerkve Lurške Matere božje. Deli besedila so nečitljivi, vendar nam je uspelo razbrati pomembne podatke. Karl Fux se je rodil 9. aprila 1802 in umrl 5. decembra 1844. Podatek o datumu Karlove smrti je identičen tudi pri Laszowskem. Tako vsaj vemo, da gre za isto osebo. Identičen je tudi podatek o njegovem poklicu. Tako Laszowski navaja, kot tudi napis na nagrobniku in tudi drugi viri, da je bil Karl Fux poštni mojster (*K.K. Postmeister und Gutterbesitzer zu Möttling*). Do zdaj pa nismo odkrili kraja njegovega rojstva.

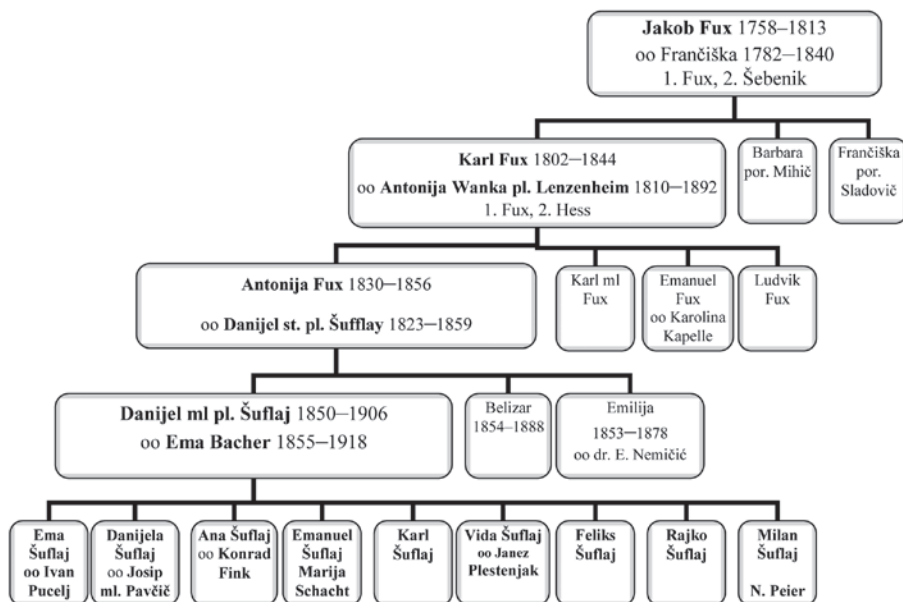
Slika 2: HR HDA–806–16. 2, škatla 90. Izrez iz genealoške skice za rodoslovje družine Šufflay, kjer se že vidijo povezave s Fuchsi/Fuxi, Hausi in dr. Nemičičem. Na levi zgoraj so zapisani Antonia Fux in poleg še Daniel (njen mož) ter pod njim njegovi bratje in sestre (desni stolpec). Nato so naštetni v levem stolpcu otroci A. Fux in D. Šufflaya: Emilija, pri njej se v levem izstopajočem besedilu omenja njen mož dr. Emil Nemičič in njun sin Felix. Nato je napisan Belizar in po zapisu bi sklepali, da je bila pod njim napisana uxor Julijana Smičiklas njegova žena, kar ni res. Julijana je bila mati pod njo zapisanega Mirka Sigismunda oz. Žige Sigismunda Šufflaya in prva žena Danijela st. Šufflaya. Pod Sigismundom je napisana Tilka Haus uxor, to je Matilda Haus, soproga Žige Sigismunda, ki se je po njegovi smrti poročila z vdovcem dr. Nemičičem. Čisto na koncu v levem stolpcu piše Kitta, soror, s čimer je mislil na Matildino sestro, glasbenico in skladateljico Katarino, Kitty von Echerisch, roj. Haus. Obe omenjeni ženski sta bili starejši sestre barona in velikega admirala Antona Hausa.

²⁵ Emanuel naj bi bil poročen po Laszowskem dvakrat. Ime prve žene je napisano nerazločno, morda Netti Tarnić, druga pa je bila Karolina Kapelle.

²⁶ Smole, *Graččine na nekdanjem*, 1982, str. 128.

²⁷ Na drugem mestu, pri skici družinskih povezav pri Fuxih, pa Laszowski pravilno navaja datum rojstva in datum smrti Karla st. Fuxa. HR HDA–806–16. 9.

Toda v Metliki je bil že Karlov oče, Jakob Fux, lastnik gradiča Okljuk. Tega Laszowski ne navaja, vendar je to dejstvo. Poleg Karlovega nagrobnika je pri Treh Farah tudi nagrobnik Karlovih staršev, Frančiške, drugič por. Šebenik, in Jakoba Fuxa. Več kot 200 let je minilo od Jakobove smrti in z njegovega nagrobnika je še vedno mogoče prebrati podatek, da je bilo to 28. decembra 1813. Umrl je v svojem 55. letu, torej je bil rojen leta 1758. Tudi on je bil poštni mojster v Metliki. Frančiška, prav tako poštna mojstrica, je umrla 3. aprila 1840 v 58. letu starosti, torej je bila rojena leta 1782. Kljub drugi poroki je bila pokopana skupaj s prvim možem.

Grafična predstavitev belokranjske družine Fux in potomcev Antonije Fux, por. Šufflay, ter njenega sina Danijela Šufflaya, ki se v Sloveniji vedno piše kot Šufflay. Od Danijelovih otrok sledimo v nadaljevanju le potomcem najstarejše hčere Eme, por. Pucelj.

Belokranjska meščanska družina Fuxovih je bila torej zelo premožna,²⁸ kot vidimo, so se poročali s potomci plemiških družin in zato jih je Laszowski avtomatično uvrstil med plemiče, kar pa niso bili. Zdi se, da bi o zanimivi družini Fuxovih lahko še pisali, saj se v virih omenjajo tudi druge osebe, nekatere med njimi tudi v bizarnih okoliščinah. Takšen je bil denimo Egidij Fux, sin Antonijinega brata Emanuela Fuxa in Karoline Kapelle,²⁹ ki je v starosti skoraj 60 let zaprosil pristoj-

²⁸ Tako se 11. marca 1861 omenja Karl ml. Fux na seznamu stotih veleposestniških volilnih upravičencev, ki so volili 20. marca svoje predstavnike v deželni zbor, volitve pa so potekale po pravkar sprejeti februarski ustavi (Amtsblatt zur Laibacher, 11. marec 1861, št. 5).

²⁹ Karolina je bila hči Johana Kapelle, lastnika Haringove hiše v Črnomlju in M. Zollner iz Metlike.

ne organe (od sodišča do kralja A. Karađorđevića) za službo državnega rablja!³⁰ Frančiškin sin iz prvega zakona in Antonijin oče, Karl st. Fux, je bil poročen z Antonijo st. Wanka pl. Lenzenheim,³¹ hčerko avstrijskega vojaškega častnika Tadeja/Tadeuša Wanke pl. Lenzenheima. Ta družina, izvirajoča iz Češke, je bila sicer zelo znana v Monarhiji, saj iz nje izvira nekaj visokih častnikov in znanstvenikov. Predikat Lenzenheim sta dobila l. 1832 brata Tadej, major, in Emanuel Wanka, kapetan, in sicer v času vladavine Franca I.³² Čeprav je bilo pred tem lahko dobiti plemiški naslov, je ravno cesar Franc I. zaostрил te pogoje in ni bilo več zadosti 30 let služenja v vojski. Prosilec za plemstvo je moral dokazati, da se je udeležil vsaj enega vojnega pohoda ali bitke.³³ Očitno sta se brata izkazala na vojnih pohodih, saj se omenjata kot aktivna v vojski vsaj še desetletje po letu 1832.

Viri so usklajeni tudi, ko omenjajo Emanuela Fuxa kot sina Karla st., in s tem se ujemajo s trditvijo E. Laszowskega, da je bil poveljnik Tadej Emanuel Wanka pl. Lenzenheim stari oče mladega Emanuela po materini strani.³⁴

Danijel ml. Šufflay/Šuflaj³⁵ (1850–1906)

Prvorojeni sin Danijela st. Šufflaya in Antonije ml., roj. Fux, je bil Danijel Filip Anton Radoslav (10. 6. 1850–1. 5. 1906),³⁶ ces. in kr. sodni svetnik, deželni sodnik

³⁰ Temu je posvečen zanimiv članek: Janković, Egidij Fux, ljudomrznež, 2010, str. 30–38. Vse tri njegove prošnje za rablja so ohranjene in dostopne na spletu. Za nas je zanimivo pričevanje o njegovem otroštvu in mladosti, kjer opisuje kruto ravnanje svojih najbližjih kot tudi izvetje iz družinske dediščine.

³¹ 4. marca 1892 je umrla Antonija st. Fux (drugič poročena Hess), rojena Wanka, Edle von Lenzenheim (Schviz von, Der Adel in den Matriken, 1905, str. 400). Tudi Wanke so bili enostavno oz. nižje plemstvo s predikatom von, tako kot Šufflayi, s to razliko, da so dobili Wanke pravico uporabe častne besede Edler (za ženske Edle).

³² Bäuerle, *Was verdankt Österreich*, 1834, str. 402. Brata Wanka se omenjata pri naštevanju plemstva s posebnimi zaslugami v vojski, in sicer na najnižji plemiški lestvici oz. tistih, ki imajo naziv von ali Edler von ali samo predikat, kar je tu primer z Wankami. A se že Tadejeva hči Antonija omenja kot *Edle von*, da ne omenjamo Emanuelovega sina in Tadejevega nečaka Josepha Wanke von Lenzenheima, feldmaršala, barona in direktorja Vojno geografskega inštituta na Dunaju.

³³ Rugale, Preinfalk, Blagoslovljeni in prekleti. 2. del, 2012, str. 9.

³⁴ Tadej oz Thaddäus Emanuel Wanka von Lenzenheim (Klattau/Klatovy 29. 7. 1781–Gradec 10. 5. 1862) se omenja kot štabni oficir pri štajerskem pehotnem regimentu, ki je imel glavno postajo (Haupt Werbezirks Station) v Mariboru, štab pa v Italiji. Takrat je bil po činu major in komandant drugega pehotnega bataljona (Militär Schem., 1834, str. 188). Da je bil Wanka poveljnik v Palmanovi, dokazuje tudi navedba v Militär Schem. des Österr., 1844, str. 74. Tadej je bil takrat že polkovnik – *oberst*. Natančno zapisano vojaško kariero Tadeja in njegovega nečaka Josepha Wanke von Lenzenheima je mogoče prebrati tudi v Wurzbachovem, *Biographisches Lexikon*, Knj. 35, 1886, str. 68. Od tu so tudi rojstni podatki, saj je Laszowski napačno zapisal, da je umrl v Klatovih, in ne v Gradcu.

³⁵ Ob koncu stoletja se Šufflayi pišejo kot Šuflaj in tako bomo uporabili za Danijela ml. slednji zapis, in ne Šufflay kot za njegove prednike.

³⁶ Pri Laszowskem je zapisan datum Danijelovega rojstva 10. 6. 1850, v Danijelovem mrliskem listu pa 12. 1. 1852 (NŠAL, 1906, str. 3, št. 20). Slednji podatek je napačen.

in posestnik v Velikih Laščah. Kot vidimo, je dobil Danijel ml. prva tri imena po svojih prednikih: prvega po očetu, drugega po dedu Filipu Šufflayu Otruševskem ter tretjega po pradedu Antonu Šufflayu. Poleg Danijela ml. sta imela zakonca še hčer Emilijo (1853–1878) in sina Belizarja Feliksa Ljudevita Petra (1854–1888).

Vse kaže, da je odšla že hudo bolna Antonija umret k svoji materi na Kranjsko. S seboj je vzela tri majhne otroke in doma kmalu umrla. Dve leti za njo je umrl tudi njen mož. Sirote je vzela dolgo živeči *pater familias* Filip Aleksander Šufflay, ki je s skrbno in ljubečo roko bedel nad potomci, vzela skrbstvo nad tremi malimi sirotami najstarejšega sina kot tudi nad Sigismundom Žigo, četrto siroto iz prvega Danijelovega zakona, ki je bil le kakšno leto starejši od svojih polbratov in polsestre.³⁷ Ker je posestvo Brlog njegovega deda Filipa dobro poslovalo in ker je ded živel do leta 1882, je izšolal vse svoje vnuke. Vendar je za otroke zelo skrbela tudi kranjska stara mama Antonija, roj. Wanka pl. Lenzenheim, takrat poročena Hess.

Malo je znanega o njegovem življenju pred prihodom v Velike Lašče, pa tudi sicer. Vemo, da je hodil v *Prvo mestno deško šolo* v Ljubljani,³⁸ kjer piše, da je učenec doma iz Metlike (*aus Möttling*), nato je obiskoval gimnazijo v Novem mestu. Tu piše, da prihaja Danijel iz čezkolpskega Žakanja,³⁹ kar je v bistvu občina, ki so ji pripadali Bubnjarci. Pravo je študiral verjetno v Zagrebu ali Gradcu. Iz njegovega poročnega lista iz leta 1875 izvemo, da je bil po diplomi kandidat za okrožnega sodnika v Novem mestu (*k.k. Kreisgerichts Auskultant in Rudolfswerth*).⁴⁰ Iz poročnega lista izvemo tudi, da sta mu bili poročni priči ujec in materin brat Emanuel Fux (*Privatieur*) in polbrat Sigismund Žiga Šufflay, *Gutbesitzer*, ki je bil takrat še lastnik posestva v Bubnjarcih.

Vendar izvemo iz oporoke njegovega deda Filipa Aleksandra Šufflaya, ki je prav tako v fondu E. Laszowskega v HDA, da je dobil Danijel polovico posestva Šimunec, dediščino njegove babice Barbare, roj. Babok Vukšinečki. Drugo polovico je dobila njegova teta Amalija, por. Kniewald, pod pogojem, da se mora zemlja obdelovati. Če tega ne bi storila, bi njen delež prešel v Danijelove roke. Iz oporoke izvemo, da je bil Danijel takrat že sodnik v Krškem, ki se tu navaja kot Gurfeld, in je bil hkrati tudi overitelj oporoke skupaj s teto Sidonijo, ki je dobila posestvo Brlog.

Ob smrti svojega vnuka Žige Sigismunda leta 1881 je uspelo dobiti večjemu pravniku Filipu Šufflayu od Žigove vdove Matilde polovico posestva Bubnjarci pod pogojem, da ga po njeni smrti izroči Danijelu ml., Žigovemu polbratu. O Danijelovem značaju pove veliko dejstvo, da je kljub dedovemu manevru, ki mu

³⁷ To so bili prvi štirje varovanci svojega deda Filipa Aleksandra. Iz zapisov v fondu E. Laszowskig (HR HDA– 806–16. 2.) zvezmo, da je stari oče prav tako skrbel za vnuka Emila Laszowskega po smrti njegovega očeta in moža najmlajše Filipove hčerke Sidonije, kot tudi za tri otroke prezgodaj umrle hčerke Emilije, por. Tomašič. Tako smo našli sedem sirot iz treh zakonov Filipovih otrok.

³⁸ Fortgang der Schüler an der dreiklassigen Städtischen Knabenschule zu Laibach in zweiten Semester 1861.

³⁹ Programm k. k. Gymnasiums zu Rudolfswerth (Novo mesto). Schlusse des Schuljahres 1866. Laibach, 1866.

⁴⁰ NŠAL: poročna matična knjiga župnije Novo mesto-Kapitelj, zv. 1875, št. 19.

je priskrbel tudi del Bubnarjev, vrnil vse to leta 1882 Žigovi vdovi Matildi, takrat že poročeni z dr. Milanom Nemičičem.

Slika 3: Danijel ml. Šuflaj. Iz družinskega albuma Gregorja Puclja, Šuflajevega pravnuka.

Kdaj točno je Danijel prišel v Velike Lašče, ne vemo, a to je bilo verjetno okoli 1882, saj je služboval v Laščah 24 let. Zdi se, da je živel mirno življenje podeželskega sodnika.⁴¹ Eno leto pred smrtjo je dobil kot deželni sodni svetnik in predstojnik okrajnega sodišča odlikovanje za »marljivo in koristno delovanje v juristični službi«, in sicer viteški križ Franc-Jožefovega reda.⁴²

V upanju, da bomo izvedeli kaj več o Danijelu Šuflaju, bomo navedli dve pisni pričevanji, od tega je eno literarno. Jože Javoršek v svoji knjigi *Spomini na Slovence I, II* večkrat omenja Danijela pl. Šuflaja kot Edvarda pl. Križa.⁴³ O Danijelu Šuflaju, ki je umrl 14 let pred pisateljevim rojstvom, je zapisal:

»Tudi jaz nikdar nisem vedel, kaj je bilo z dr. Križem, čeprav sem včasih hotel od Fortune⁴⁴ zvedeti celó najintimnejše podatke o njegovem življenju, čeprav sem navezal stike celo z njegovimi vnuki in vnučkami, da bi iz njih iztrgal kakršnekoli podatke. Dr. Križ me je mikal kot osebnost in posebnost. Podoben se mi je zdel Cankarjevemu dr. Gorniku iz komedije *Za narodov blagor*, samo da je bil Gornik cepec, dr. Križ pa bister bolj kot najbolj bistri slovenski ljudje tistega časa. Najbrž je imel Fortuna čisto prav, ko ga je sumil, da se v slovensko politiko ne mara vmešavati zaradi svoje ženske, ki mu je prinesla bogastvo in ga zaradi tega držala vse življenje na vajetih.«⁴⁵

⁴¹ Fotografijo stare sodnije si je mogoče ogledati v: Pečnik, *Velike Lašče – Villa Lasis je trg*, 2013, str. 10.

⁴² *Slovenski pravnik*, 21/1905, št. 10–12, str. 347.

⁴³ Javoršek, *Spomini na Slovence I, II*, 1989.

⁴⁴ Janez Fortuna je Ivan Pucelj, mož najstarejše Danijelove hčerke Eme.

⁴⁵ Javoršek, *Spomini na Slovence I, II*, 1989, str. 227, kar pa verjetno ne drži, saj je bil ženin oče zaposlen na sodišču kot diurnist-dnevničar.

Leta 1875 se je Danijel ml. (Filip Anton Radoslav) Šufflaj poročil v Novem mestu z domačinko Emo Bacher,⁴⁶ hčerko *diurnista* (dnevničarja)⁴⁷ Janeza Bacherja in Barbare, roj. Furman (Fuhrmann).⁴⁸

Danijel in Ema sta imela devet otrok: Emo, ki se je poročila z Ivanom Pucljem, Danijelo, poročeno s skladateljem in učiteljem Josipom Pavčičem ml., Emanuela, poročena z Marijo Schacht, Ano, poročeno z velikolaškim učiteljem Konradom Finkom, Karla, ki je umrl leta 1882 v Ameriki, Feliksa, Vido, poročeno Plestenjak, Rajka, poročena z Albino N. iz Ljubljane, in Milana, ki se je v Apatinu poročil z N. Peier.⁴⁹

Danijelovo politično prepričanje je bilo drugačno kot prepričanje njegovega starega očeta Filipa. Javoršek opisuje politične nazore pl. Šufflaja (v knjigi Edvard pl. Križ), ki naj bi bili najbližje liberalcem, a z njimi ni sodeloval, ker naj bi bili brez programa. Po njegovem mnenju so le-tega imeli klerikalci, ki so poleg vsega še genialni gospodarstveniki (tu je mislil na J. E. Kreka), a jih kljub vsemu ni maral. Vendar nam nekaj da slutiti daljši zapis ob njegovi smrti v Učiteljskem tovarišu:

»Na dan, ko se začinja najlepši mesec v letu, je po dolgotrajni prsni bolezni za vedno preminul tudi najlepši mož v svojem sodnem okraju, najlepši namreč po plemenitosti svojega srca in po svojem neumornem delovanju. Zatisnil je oči c. kr. dež. sodni svetnik v Vel. Laščah Daniel Šufflaj. Kako skrben oče je bil rajnik, kako častil in ljubil naš stan, kako je razne učitelje ob raznih prilikah zagovarjal ustmeno in pisмено s svojo vplivno besedo, koliko je svoječasno vsako leto žrtvoval za ubožno in pridno šol. mladino, kaj je storil kot dolgoletni kraj. šolski nadzornik za velikolaško šolo, kakšne zasluge ima kot 24 let službujoči sodnik v okraju, vse presojojajoč s človeškega stališča – o tem, žalibog, na tem mestu ne moremo natančneje govoriti. Pa naj ostane zapisano v srcih mnogobrojne neutolažljive rodovine (dve hčeri imata dva naša tovariša za soprogi⁵⁰), dalje v kroniki velikolaške šole in med prostim ljudstvom, ki mu je izkazovalo veliko spoštovanje in zaupanje. Veličastnega spreveda, kakršnega še niso videle Velike Lašče, se je 3. t. m udeležilo v lepem številu tudi učiteljstvo ter mu zapelo dve žalostinki.«⁵¹

⁴⁶ NŠAL, MKK, zv. 1855, št. 17, str. 127.

⁴⁷ Diurnist oz. dnevničar je bila administrativna služba v državni upravi, nekakšna honorarna zaposlitev. Verjetno je delal Janez Bacher kot t. i. dnevničar na mestnem sodišču v Novem mestu in tam spoznal mladega pravnika Danijela ml. Šufflaja, kandidata za okrožnega sodnika.

⁴⁸ Barbarin zet Danijel ml. Šufflaj je objavil 1886 v Slovenskem narodu osmrtnico za svojo taščo Barbaro Bacher (*Slovenski narod*, 19/1886, št. 298).

⁴⁹ O vseh Danijelovih otrocih in njihovih potomcih ne bomo govorili, ker jih tudi nismo vseh izsledili. Že Bojničič pravi ob koncu 19. st. v svoji Veliki knjigi grbov, da potomci družine Šufflaj še živijo na Hrvaškem in Kranjskem. Ob popisu prebivalstva v Srbiji leta 2002 so se opredelili kot Slovenci tudi nekateri Šufflaji, kar bi kazalo na morebitno povezavo Emila/Milana Šufflaja s še živečimi nosilci tega priimka v Srbiji (Niškanović, Prezimana Slovenaca, 39/1, 2010, 273–281).

⁵⁰ Tu sta mišljeni Danijela, poročena z Josipom/Jožetom Pavčičem (1870–1949), učiteljem ter pozneje znanim glasbenikom in skladateljem, ki je uglasbil veliko pesmi O. Župančiča (*Enciklopedija Slovenije*. Knj. 8, str. 276), in Ana, poročena s Konradom Finkom. Ana in Konrad sta poučevala na velikolaški osnovni šoli. Pozneje so Finki in Pavčiči živeli v Ljubljani, na Mirju in na Koleziji. Tomaž Pavčič je bil v 70-ih letih 20. st. večkrat državni prvak v badmintonu (Kersnik, *Zgodovinski razvoj badmintona*, 2010).

⁵¹ *Učiteljski tovariš*, 46/1906, št. 21, str. 173.

Ivan Pucelj, politik in pisatelj (1877–1945) Biografske črtice

V hiši Na Griču 29 v Velikih Laščah, »slovenskem Weimarju«,⁵² sta domovala posestnik in mesarki mojster Janez Pucelj ter njegova soproga Frančiška, roj. Tomšič. Tam se jima je prvega junija 1877 rodil sin Ivan. Ukaželjni mladenič, ki je obetal veliko, je že del ljudske šole obiskoval v Starem Logu pri Kočevju, da bi se naučil nemško. V Ljubljani je končal dva razreda gimnazije, a ga je očetova smrt pripeljala nazaj. Moral je prevzeti posle posestva in izučil se je družinske obrti – mesarije. Toda ta mu ni bila namenjena. Njegova goreča ljubezen do Eme, hčere velikolaškega sodnika Danijela pl. Šufflaya, mu je spremenila življenje. Stanovske razlike so onemogočale zaljubljenca življenje tako doma kot v širši domovini. Pogumna dvojica je brez sredstev in skrivaj zapustila domovino in se odpravila onstran Atlantika. Leta 1900 sta se poročila v Jollietu v državi Illinois. Tam se jima je 1902. rodila hči Ema. Po Eminem rojstvu sta se še isto leto vrnila v Velike Lašče. Zakonca sta imela potem še štiri otroke, in sicer Ivano, Ivana, Antona in Francko.

O Ivanovi ljubezni do Eme Šufflay nam je pustil pričevanje Jože Javoršek.⁵³ Že na začetku prve knjige piše, da mu segajo spomini na začetek stoletja, ko so zmagovito živeli ljudje njegovih otroških let in mladosti, in omenja Janeza Fortuno (Ivana Puclja).⁵⁴ Pravi, da je Janez sklenil, da ne bo ne liberalec ne klerikalec, ker so prvi in drugi sperti s pametjo. Omenja, da si je bil neizmerno všeč, ter nadaljuje:

»Stvarnik se je izredno potrudil, ko ga je delal. Izoblikoval mu je ponosno čelo, v visoko dvignjeni očesni odprtini, ki so ju varovale košate obrvi, mu je vdela živahne oči, nos narahlo zakrivil, pohotne ustnice poudaril. Telo je izklesal, kot bi izklesal Herkula. Fortuna je čutil, da ga je Bog namenil za najbolj nenavadna dejanja.«⁵⁵

Javoršek je vsem protagonistom zgodbe spremenil imena. Ivan Pucelj je Fortunov Janez, Ema Šufflay je Alma, Šufflajeви so Križevi, Emin oče Danijel pl. Šufflay pa je Edvard pl. Križ. Zgodba zaljubljenecv se je očitno tako globoko usidrala v spomin Laščanov, da so jo pripovedovali še svojim otrokom, in tako je Ivan Pucelj zasedel prvo mesto v Javorškovih spominih na Slovence. Zato je tudi nadaljevanje nadvse zanimivo, nekaj vrstic naprej pa se seznanimo še z Emo oz. Almo.

»Križeva punca! Alma. Sestavljena je bila iz samih tresljajev, in iz samih nitk. Srebrnih. Svilenih. Od časa do časa se je zgostila v dekle z rožnatimi lici, klobučkom na glavi in belo torbico v rokah. Nato se brž spet razpršila, za njo pa je zadišalo po šmarnicah. Prijazni duh se je spet utelesil in prikazal se je temačni obraz resnega dekleta, ki trpi zaradi meščansko vaškega okolja. Njen oče je dvorni

⁵² Tako poimenuje Velike Lašče Pucljev zet Miloš Štibler v svojih zapiskih iz leta 1956, str. 59. Pri tem je verjetno mislil na demokratsko liberalno tradicijo, ki ji je pripadal iz okolice Velikih Lašč izvirajoči Fran Levstik kot tudi Štiblerjev tast Ivan Pucelj. Iz zasebne zbirke družinskih dokumentov Štiblerjeve vnučkinje Kamile Volčanšek.

⁵³ Javoršek, *Spomini na Slovence I, II*, 1989, str. 18–23, 30–34.

⁵⁴ Ivan je bil krščen kot Janez, njegova mati je bila iz hiše Fortunovih.

⁵⁵ Javoršek, *Spomini na Slovence I, II*, 1989, str. 18.

*svétnik Edvard pl. Križ, delničar Južne železnice in posestnik, njena mati češka Dunajčanka.*⁵⁶ *Ti ljudje so za Fortuno v nedosegljivih višavah, saj žive del leta na cesarskem Dunaju, del v Ljubljani, v svojo hišo v Lašče hodijo le na počitnice. Na posestvo. K podložnikom. Strašna družina! Mogočni oče, sitna mati, otroci, med njimi Alma, njegova bodoča žena.*⁵⁷

Nato opisuje Javoršek v otroštvu velikokrat slišano zgodbo o pobegu za-ljubljencev čez lužo in o njihovi vrnitvi v Velike Lašče. Vmes seveda ne pozabi povedati, da je dal po hčerinem izginotju oče Križ prečesati Ljubljano, na Dunaju pa je celo najel detektiva.

Po vrnitvi v Lašče, kar se je zgodilo dve leti kasneje, se je Ivan Pucelj spravil s Šufflayi. Zanimiv je namišljeni dialog med dvornim svetnikom Šufflajem oz. Križem in njegovim zetom Ivanom Pucljem. Javoršek opisuje politične nazore pl. Šufflaya, ki naj bi bil najbližje liberalcem. Tako sodni svetnik in novopečeni zet kramljata o politiki in zdi se, da je Ivana v politiko vpeljal prav njegov tast.

*»Še zblížala se bova. Glej hudiča ... Ni neumen. Z njim bo dobro češnje zobati. Fant ima svojo glavo ... vse kaže, da je pošten. Tega, kar mi je storil, mu sicer ne bom nikoli odpustil, ampak vozil bom z njim lahko, če je res takih misli ... neumen nikakor ni ... to se mu vidi že po nosu ... hudičev je ... seveda ...«*⁵⁸

Slednji Javorškov literarni opis verjetno ni daleč od resnice. Edino, kar se ni uresničilo, je Šufflajevo misel, da bo zobal češnje s svojim zetom. Tega ni dočakal. Sodni svetnik Daniel Šufflay je umrl tri leta po Pucljevi vrnitvi iz Amerike in ni dočakal političnega vzpona svojega zeta.

Čeprav Javoršek trdi, da so vse osebe in dogodki izmišljeni (celo Velike Lašče niso Velike Lašče), danes vemo, da je govoril o resničnih osebah in dogodkih. Če je vmes vtikal kakšno izmišljeno zgodbo in kaj napačnega zapisal,⁵⁹ je kljub temu to še vedno edino zapisano pričevanje o družinah Šufflay in Pucelj ter o njihovih potomcih. Marsikatero grenko in krepko je čez Puclja zapisal Javoršek. Vendar je jasno, da je bil Pucelj Javorškov mladostni vzornik in ideal. A njegove »izdaje«, ko je Pucelj vstopil v Živkovićevo vlado, ni mogel preboleti in zato je v sklepnem delu druge knjige pretrgal vezi s svojim duhovnim učiteljem ter šel svojo pot.

Ivan Pucelj alias Janez Fortuna, njegova družinska zgodba ter politična kariera so glavna tema Javorškove prve in druge knjige o spominih na Slovence, ki opisujeta dogodke do začetka druge svetovne vojne. V drugi knjigi stopi v zgodbo še ena oseba. To je Miloš Štibler, zadružnik, publicist in politik, ki mu Javoršek nadene ime Nikolaj Baranga. Poročil se je s Pucljevo najstarejšo hčerko Emo. O tem bomo pisali v poglavju o M. Štibleju.

⁵⁶ Vse se zdi, da je Javoršek vendarle nekaj izvedel o Šufflajeve prednikih, a je te namenoma pripisal sodnikovi soprogi. Bacherjevi niso bili znana češka družina z Dunaja, to je bila rodbina Wanka pl. Lenzenheim, katere potomka je tudi Šufflajevo babica Antonija.

⁵⁷ Isti, str. 19.

⁵⁸ Isti, str. 32.

⁵⁹ Gotovo so vsi dialogi med Fortuno/Pucljem in pl. Križem/Šufflajem izmišljeni. Čeprav vemo, da je Danijel Šufflay umrl 1906, ga Javoršek omenja kot živega še med prvo svetovno vojno in veliko pozneje.

Preden bomo opisali Ivana Pucelja kot pisatelja in politika, bomo zaključili še z enim pričevanjem o njegovem zadnjem letu življenja. Leta 1944 so ga v Ljubljani Nemci aretirali. Nato so ga 16. 12. 1944 odpeljali v Dachau. Zadnje pričevanje o Ivanu Pucelju je ohranjeno v dveh pismih duhovnika in jezikoslovca dr. Jakoba Šolarja.⁶⁰ Ta v pismu vdovi Emi piše, da je Ivana spoznal šele, ko so ju odpeljali skupaj iz sodnih zaporov na kolodvor in od tam v Dachau. V taboriščni bolnišnici je Šolar delal kot strežnik in kmalu izvedel, da sta bila pripeljana dva bolnika – dr. Andrej Gosar in Ivan Pucelj. Slednji je imel visoko vročino in vsi znaki so kazali, da ima tifus. To se je izkazalo kot pravilna diagnoza in odpeljali so ga v bolnišnico v »*outer camp hospital*«. Zato ga Šolar ni več videl. Tam so bili samo bolniki s tifusom in obiski niso bili dovoljeni. To je bilo že v času, ko so Američani osvobodili Dachau. Šolar opisuje Pucelja kot enega od najbolj plemenitih ljudi, kar jih je poznal. Bil je plemenitega značaja, dobrega srca, iskrene pobožnosti,⁶¹ bistre pameti in prijetne zgovornosti. Imel je veliko prijateljev med Madžari, Čehi, Rusi, Ukrajinci in še posebej »Holandci«. Nato vdovi sporoča, da je Ivan umrl v bolnišnici sam, pozabljen od vseh in da je takoj, ko je to izvedel, opravil sv. mašo zadušnico za pokoj njegove duše.

Drugo pismo dr. Šolarja je datirano s 23. majem 1946.⁶² Puceljevi vdovi Emi piše, da se Ivana te dni zelo spominja in da ga bo te dni še posebej omenil pri sv. maši. Šolar je bil tudi priča v izjavi, ki jo je dal na Okrajnem sodišču v Grosupljem, kjer piše, da zanesljivo ve, da je minister Pucelj umrl v taborišču v Dachau 25. maja 1945 v oddelku *outer camp hospital*.⁶³

Ivan Pucelj ni pokopan ne v Nemčiji ne v družinski grobnici v Velikih Laščah. V mrliškem listu so zapisali Američani njegov priimek kot Pucelli. Zato so ga Italijani odpeljali, misleč, da je umrl njihov rojak. Grob Ivan Pucelja ni znan, je pa nekje v Italiji.

⁶⁰ Jakob Šolar. Pismo vdovi Emi Pucelj, 20. julij 1945. V zasebni zbirki njenega vnuka Gregorja Pucelja.

⁶¹ Ker smo Puceljev svetovni nazor dodobra spoznali prek Javorška in tudi po njegovi politični poti, se nam o tej Šolarjevi trditvi poraja močan dvom. Kot pravi Javoršek, je njegov oče (v knjigi Habakuk) zelo pazil, da ga ne bi kakorkoli okužili liberalci ali še slabši ljudje. Med te »slabše ljudi« je štel tudi svojega soseda Janeza Fortuno (Javoršek, knj. I, II, str. 110). Že stari Pucelj naj bi bil liberalec in Levstikov prijatelj, ki je od njega sprejel sokolska izročila (isto, str. 111). Vse to je nadaljeval tudi njegov sin Ivan: »*Tudi Fortuna je bedel nad sokolstvom. Ampak tudi na telovadnem in narodnoosvobodilnem območju naj bi Orli spodnesli Sokole. Začela se je ločitev duhov. Orli Sokolov niso samo sovražili, ampak so jih tudi sramotili. Sramotili so jih z nečistniki (kurbirji, prešuštniki in brezverci). Po Laščah so začeli Sokoli hoditi kot kužna bitja. Vse se jih je izogibalo*« (isto).

⁶² Jakob Šolar. Pismo vdovi Emi Pucelj, 23. maj 1946. V zasebni zbirki njenega vnuka Gregorja Pucelja.

⁶³ Oblak, *Ivan Pucelj, življenje*, 1999, str. 10.

Ivan Pucelj kot pisatelj

Ivan Pucelj je bil politik v prvi polovici 20. st., a je imel tako kot večina politikov iz prvega političnega obdobja Slovencev izkušnje z literarnim ustvarjanjem.⁶⁴ Pisateljsko pot je začel kot 19-letni mladenič leta 1896 v *Rodoljubu* (številke od 18 do 21) pod psevdonimom Srečko Laščan. Odlikujejo ga realistične zgodbe, kot je denimo *Ob mrtvaškem odru*.⁶⁵ Vzgojno poučna kmečka snov je opazna v črtici *Pred sodiščem*, kjer se vidi vpliv Kersnikove povesti *Očetov greh*.⁶⁶ V zgodnjem obdobju je objavljajal podlistke v *Slovenskem narodu*.

V Ameriki je začel Ivan Pucelj pisati za izseljenske časopise, kot sta *Nova domovina*, *Amerikanski Slovenec*, ter v glasilo *Komar – Moskito*, kjer je objavil lepo število humoresk, ki jih odlikuje šaljiva pripoved in zdrav humor.⁶⁷

Po vrnitvi iz Amerike je največ objavljajal v *Ljubljanskem zvonu*, in to pesmi, »slike«, novele, ki kažejo vplive začetka moderne. Največ izvirnosti kaže v prozi, najbolj suveren je v poeziji.⁶⁸

Zelo uspešen je pri »slikah« iz kmečkega življenja, manj pri novelah in povestih z meščansko tematiko. Novelo *V bedi*, pripovedi *Krivda in usoda* ter *Za Zabavo* in povest *Radi trme* je napisal pod psevdonimom Laščan Hugon Mrak. Pod pravim imenom je napisal povesti *Hugon Mrak*, *Na kolesu*, *Očiščenje* in *Ciganka Aza*. Slodnjak pravi, da sta oba urednika, Aškerc in Govekar, očitno favorizirala samouka, realističnega epigona Ivana Pucelja Laščana. ... Zato je v *Zvonu* z *Bežkovim blagoslovom* izhajal namesto *Župančičevih pesmi Puceljev epski cikl iz vsakdanjosti*. S to spretno aplikacijo vsebinskih in stilnih elementov *Stritarjevih socialnih podob* in *vaških balad* v smislu *nove struje* se je pač lažje strinjal kakor z *najnovejšimi deli modernistov* ...⁶⁹

Pucelj je pisal poezijo manj pogosto kot prozo, a vendar odlikuje njegove pesmi lirična ljubezenska tematika z vplivi ljudskega pesništva.⁷⁰

Šele leta 1937 je Pucelj objavil svojo prvo in edino samostojno publikacijo – *Vesela pisarija*. Časopis iz njegovi stranki nasprotnega tabora je izid knjige pospremil z žalitvami in negativnim odnosom do avtorja. Pucelj, ki se po avtorju vrstic s politiko od priložnosti do priložnosti še ukvarja, si ni na jasnem, ali naj bolj hvali pok. Štefana Radića, s katerim je jedel golaž v Krškem, ali predsednika JNS Živkovića, s katerim sta v Beogradu jedla ražnjiče in čevapčiče. Ob tem anonimni pisec vrstic pravi, da je vseeno bolje, da se Pucelj ukvarja s pisanjem kot pa s politiko.⁷¹ Ob 130-letnici njegovega rojstva je izdala občina Velike Lašče (leta 2007) ponatis *Vesele pisarije*.

⁶⁴ Marušič, *Sto slovenskih politikov*, 2002, str. 156.

⁶⁵ Oblak, *Ivan Pucelj, življenje*, 1999.

⁶⁶ Ista, str. 25.

⁶⁷ Ista, str. 33.

⁶⁸ Ista, str. 34.

⁶⁹ Slodnjak, *Zgodovina slovenskega slovstva*. Knj. 4, 1963, str. 89.

⁷⁰ Oblak, *Ivan Pucelj, življenje*, 1999, str. 39.

⁷¹ Domači odmevi. Literat Frence Feržov. *Slovenec*, 65/1937, št. 153, str. 2.

Ivan Pucelj je znal prisluhniti izjemnim domačim dogodkom in jih zaokrožiti v imenitne pripovedi, iz katerih veje ljubezen do Lašč. Posebej gorak je »fajmoštram«, a nikoli žaljiv. S temi besedami zaključuje analizo Pucljevih literarnih stvaritev M. Oblak in dodaja, da je njegove humoreske treba ponatisniti, saj se je dobro kdaj zazreti tudi v preteklost in svoje korenine, ter se vpraša, kaj se zgodi z narodom, ki izgubi kontinuiteto in tradicijo.⁷²

Ivan Pucelj kot politik

Po vrnitvi iz Amerike se je začel Ivan Pucelj ukvarjati tudi s politiko. Njegovi politični nazori so bili obrnjeni v liberalno smer in tako je deloval pred prvo svetovno vojno v *Narodno napredni stranki – NNS*. Kot pripadnik bogatejšega kmečkega sloja iz liberalnega tabora⁷³ je po nekaj neodvisnih (in neuspešnih) kandidaturah njegovo politično pot prekinila 1. svetovna vojna, ki jo je preživel kot intendant v zaledju Soške fronte.

Po koncu vojne, leta 1919, se je priključil na novo ustanovljeni *SKS – Samostojni kmetijski stranki* in bil v 20-ih letih njen najvidnejši predstavnik. Slednja je bila poskus liberalnega tabora, da pridobi tudi podeželsko prebivalstvo.⁷⁴ Svoje programske usmeritve je objavljala v svojem glasilu *Kmetijski list*, katerega urednik je bil Ivan Pucelj od 1923. do 1925. leta, naslednjih sedem let pa je bil njegov izdajatelj.

Že na prvih volitvah so doživeli velik uspeh, gotovo tudi zaradi izjemnih retoričnih sposobnosti Ivana Puclja, in dobili osem poslanskih sedežev v ustavodajno skupščino. Tako je postala SKS druga najmočnejša stranka v Sloveniji. Njen program je bil objavljen v *Kmetijskem listu*.⁷⁵ Imel je 19 členov in v njem beremo, da bodo le-ti nadaljevali boj za notranje »ujedinenje našega troimenega naroda«,⁷⁶ da bodo varovali verski čut slovenskega ljudstva, da si bodo prizadevali za gradnjo zveznih cest in železnic, zahtevajo ustanavljanje dovolj sirotišnic, bolnišnic in ubožnic, zavzemali se bodo za starostno in nezgodno zavarovanje najmanjših kmetijskih posestnikov in kmetijskih delavcev itd.⁷⁷

Leta 1921 je bila sprejeta vidovdanska ustava, s katero je bil uzakonjen centralizem in unitarizem. Vseh osem poslancev SKS je glasovalo za sprejem ustave.⁷⁸ Vidovdanska ustava je uveljavila kot osnovno narodnostno načelo nacionalni unitarizem, ki je imel Slovence, Hrvate in Srbe za tri »plemena« enotnega jugoslovanskega naroda.⁷⁹

⁷² Oblak, *Ivan Pucelj, življenje*, 1999, str. 58.

⁷³ Steinbacher, *Liberalizem na slovenskem podeželju*, 2012, str. 42.

⁷⁴ Ista.

⁷⁵ *Kmetijski list*, 1/1919, št. 1, str. 1-2. Program se lahko bere tudi pri Programi političnih strank, organizacij, 1998, str. 30–31.

⁷⁶ Isto, člen 5.

⁷⁷ Isto, člen 7, 9, 19, 15.

⁷⁸ To so bili B. Vošnjak, I. Majcen, I. Mermolja, I. Pucelj, I. Urek, J. Kušar, J. Rajar in J. Drogenik (Perovšek, *Liberalizem in vprašanje*, 1996, str. 201).

⁷⁹ Istri, str. 294, 205.

Leta 1925 pa je šla SKS v drugo smer: odločno so zahtevali sporazum, ki bo na temelju popolne gospodarske, politične, verske in socialne enakopravnosti vseh državljanov, s katerim bodo priznali narodno suverenost in uvedbo široke zakonodajne samouprave posameznih pokrajin.⁸⁰

Takrat se je namreč SKS združila s *Slovensko republikansko stranko kmetov in delavcev*, ki je podpirala to novo usmeritev SKS. Nova stranka, *Slovenska kmetijska stranka*,⁸¹ je zdaj zagovarjala federalizem, Ivan Pucelj pa je bil eden od najostrejših zagovornikov enakopravnosti Slovencev v jugoslovanskem parlamentu.⁸²

Razlaga za tako novo, avtonomistično politično smer SKS, je v bistvu preprosta. Zaradi glasovanja za sprejetje vidovdanske ustave so jih volivci na naslednjih parlamentarnih volitvah »nagradili« samo z enim poslanskim mandatom, ki ga je dobil Ivan Pucelj. Stranka se je znašla v slepi ulici in edina pot iz tega je bila nova programska in politična forma. V drugi polovici dvajsetih let je postala SKS izviren nosilec slovenskega avtonomizma liberalne smeri.⁸³ Nove poglede je zapisal tudi v članku *O sporazumu*.⁸⁴ V bistvu je *Kmetijski list*, s septembrom 1925 *Kmetijski list*, vir tedanje Puceljeve politične misli. Njegov najtesnejši sodelavec D. Marušič je na prvem kongresu Slovenske kmetijske stranke v Ljubljani jasno razkril nacionalni značaj novega kmečkega gibanja na Slovenskem.⁸⁵ Takrat se je Ivan Pucelj odločno zavzemal za pravice slovenskega jezika in je na skupščinskih sestankih govoril le slovensko.⁸⁶

Po dolgem bojevanju s skupščinskimi odbori mu je le uspelo: 13. junija 1928 je dosegel, da je bil zapisnik prebran v slovenskem jeziku, Slovenska ljudska stranka pa mu je oporekala iskrenost in govorila, da je to hinavstvo in demagogija, Stjepan Radić pa je vzkliknil: »Po 10-ih letih!«⁸⁷

Še decembra 1928 je Pucelj zapisal, »da mora slovenski narod doseči v okviru sedanjih državnih meja svojo samostalnost, svojo lastno državnost, popolno svobodo in neodvisnost ...«⁸⁸

Leta 1929 je kralj uvedel diktaturo in SKS se je ponovno pridružila centralistični opciji. Kljub temu preobratu v politiki SKS je treba »liberalnim kmetijcem priznati, da so se v drugi polovici dvajsetih let in zlasti po sporazumu na Bledu skupaj s Slovensko kmetijsko stranko v resnici edini med legalnimi slovenskimi političnimi organizacijami dosledno zavzemali za nacionalno emancipacijo ter

⁸⁰ Isti, str. 222.

⁸¹ Tudi strankarsko glasilo je ustrezno spremembi imena stranke spremenilo svoj naziv. Sprva *Kmetijski list* je sredi l. 1925 postal *Kmetijski list.*, isti.

⁸² Steinbacher, *Liberalizem na slovenskem*, 2012.

⁸³ Perovšek, *Liberalizem in vprašanje*, 1996, str. 224.

⁸⁴ Pucelj, *O sporazumu*. *Kmetijski list*, 7/1925, št. 22, str. 1.

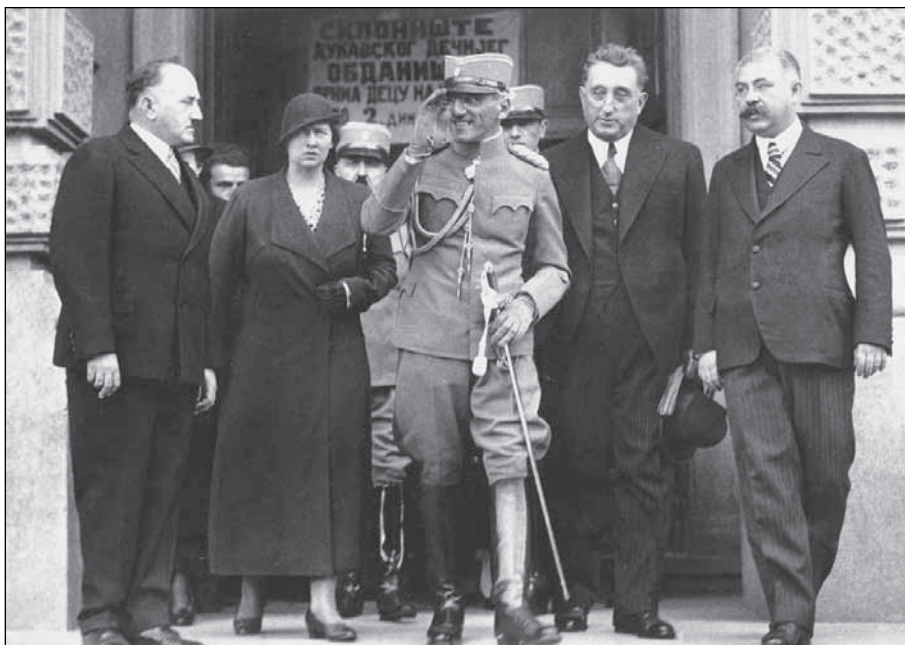
⁸⁵ Perovšek, *Liberalizem in vprašanje*, 1996, str. 225.

⁸⁶ Isti, str. 226. O tem radikalnem Puceljevem boju za slovenski jezik v skupščini je zanimivo brati tudi na naslednjih straneh knjige, kjer je svoj odnos zaostрил do te mere, da je zahteval od predsedujočega neke seje, da razume slovensko ter da se zapisniki pišejo posebej v cirilici, latinici in slovenskem jeziku. Teh predlogov, kot tudi naslednjih, skupščina ni sprejela.

⁸⁷ Istri, str. 228.

⁸⁸ Pucelj, Božič 1928, *Kmetijski list*, 10/1928, št. 51, str. 1.

suveren in enakopraven položaj slovenskega naroda v jugoslovanski državi. Tako so gotovo prispevali k ohranjanju in razvijanju tiste slovenske narodno-politične volje, ki je v prvem desetletju jugoslovanske države zahtevala slovensko avtonomijo. Predstavljali pa so tudi tisto politično silo, ki je do leta 1929 zagotavljala kontinuiteto slovenskega liberalnega avtonomizma in na ta način v drugi polovici dvajsetih let vzdrževala povezanost liberalnega tabora s tedaj že splošno uveljavljeno avtonomistično opredelitvijo v narodno politični zavesti takratnih Slovencev.»⁸⁹

Slika 4: Kralj Aleksander in kraljica Marija, na kraljevi desni strani s klobukom v roki Ivan Pucelj. Iz družinskega albuma Kamile Volčanšek.

V svoji dolgi politični karieri je bil Ivan Pucelj minister za kmetijstvo v Pašičevi (1921–1922) ter v Uzunovičevi vladi (1926). Nekaj mesecev med letoma 1931 in 1932 je bil minister brez listnice v Živkovičevi vladi, leta 1934 pa minister za socialno politiko in narodno zdravje v različnih vladah. Med leti 1935 in 1939 je bil član Senata Kraljevine Jugoslavije.

Bogato politično kariero je dopolnjeval tudi z večkratnim poslanskim mandatom v Narodni skupščini Kraljevine SHS, in sicer v letih 1923, 1925 in 1927, ter v narodni skupščini Kraljevine Jugoslavije med leti 1931 in 1935. Prejel je tudi pet državnih odlikovanj:⁹⁰ leta 1924 kr. Karađorđevo zvezdo četrte (IV.) stopnje, leta 1925 odlikovanje Sv. Save prve (I.) stopnje, leta 1926 odlikovanje Belega orla četrte (IV.) stopnje, leta 1930 odlikovanje Jugoslovanske krone tretje (III.) stopnje ter leta 1932 še enkrat enako odlikovanje, a tokrat prve (I.) stopnje.

⁸⁹ Perovšek, *Liberalizem in vprašanje*, 1996, str. 230.

⁹⁰ SI AS 1388. Arhiv Republike Slovenije: Pucelj, Ivan 1872–1963 (Fond).

Ob začetku druge svetovne vojne se je vrnil v Ljubljano. Maja 1941 je bil imenovan v trinajstčlansko konzulto (posvetovalni svet – op. a.) italijanskega visokega komisarja E. Graziolija. Z dr. Natlačenom je že v avgustu odstopil s tega položaja.

Miloš Štibler, združnik in publicist (1882–1969) **Biografske črtice**

Že na začetku druge zgodbe Javorškovih Spominov na Slovence spoznamo v osebi Nikolaja Barange Miloša Štiblerja.

»V skupščini se je okoli Slovencev sukal eleganten človek nedoločljive starosti. V obraz je bil temen kakor cigan, a vendar ne tako hudo, da bi ga človek prisodil v drugo raso, poteze je imel nadvse plemenite, čelo jasno, obrvi močne in goste, nosil pa je tudi lepo prstrižene brke. Lasje, ki si jih je dal striči na kratko, so kazali na plešavost. Njegov oče je bil Romun ali Cincar ali nekaj takega ... mati pa Slovenka iz Laškega na Štajerskem, zato je tekoče govoril slovensko in celo trdil, da se počuti Štajerca. Vlada mu je naročila, naj se ukvarja s Slovenci, ki se v Beogradu ne znajdejo; vsekakor je bil zaupna osebnost najvišjih političnih krogov. Pisal se je Nikolaj Baranga.«⁹¹

Seveda ta literarni opis nima zveze z resničnostjo, kot tudi marsikaj drugega ne, kar je zapisal Javoršek. Po drugi strani pa je v njegovih spominih marsikaj resničnega. Javoršek je bil nedvomno močno čustveno povezan z družinama Pucelj in Štibler. Če je pisatelju verjeti, je bil izbranec Štiblerjeve starejše hčerke Bože. Božica je imela res, kot omenja Javoršek, kostno tuberkulozo in je umrla stara komaj 17 let.⁹²

Miloš (krščen kot Mihael Stibler) Štibler je bil seveda Slovenec, in ne sin potomca balkanskih staroselcev, kar naj bi bili Cincarji, v jugovzhodnem zgodovini-nopisu bolj znani kot Vlahi. Rodil se je 16. septembra 1882 na Fali pri Mariboru na naslovu Ruta (*Greuth*) 7. Njegov oče je bil Gašper Štibler, pristen štajerski kmet, mati pa je bila Jožefina, roj. Gradišnik.⁹³

Milošev življenjepis je izjemno bogat, njegovo javno delovanje pa je komaj pregledno. Maturiral je na klasični gimnaziji v Mariboru, kjer se je vključil v združno gibanje. Zavzemal se je za narodno in gospodarsko enakopravnost Slovencev na Štajerskem. Komaj dvajsetleten je sodeloval pri ustanovitvi hranilnic v Vuhredu, Limbušu, Ribnici na Pohorju, Muti in Vuzenici. Potem je začel študirati slavistiko na Dunaju, toda slabe gmotne razmere so botrovale prepisu na krajši študij, na višjo združno šolo (*Genossenschaftschule*) v Darmstadtu, ki ga je končal s pomočjo štipendije celjske Zadrúžne zveze. Študijsko se je potem izpopolnjeval še na Češkem, Danskem in v Nemčiji. Bil je član SKS (Samostojne kmečke stranke) in tam spoznal svojega bodočega tasta Ivana Puclja.

⁹¹ Javoršek, *Spomini na Slovence I, II*, 1989, str. 282.

⁹² Pričevanje Gregorja Puclja, ki je ob tem dodal, da mora biti nekje v družinski zapuščini shranjen Javorškov govor, ki ga je imel na pogrebu Bože Štibler. Bil pa je Javoršek takrat še zelo mlad, verjetno ob koncu srednje šole.

⁹³ NŠAM: RMK Sv. Marija v Puščavi 1875–1893, str. 38.

Med leti 1908 in 1918 je bil revizor in tajnik Zadružne zveze v Celju, med prvo svetovno vojno je bil v vojaški šoli, služil je v bolnišnici v Celovcu, bil pri 47. peš. polku v Mariboru, po koncu vojne pa je odšel na Dunaj, kjer je delal kot revizor in referent jugoslovanskih zadružnih zvez Glavne zveze avstrijskih kmetijskih zadrug. Leta 1919 je bil že v Beogradu, kjer je bil do 1922 šef kabineta ministra za kmetijstvo, med drugim tudi šef kabineta pri svojem bodočem tastu Ivanu Pucelju. Naslednjih pet let, med 1923 in 1928, je bil zadružni referent Velikega županstva v Ljubljani, kratek vmesni čas je bil leta 1926 ponovno šef kabineta kmetijskega ministra. Do leta 1928 je bil predavatelj na zadružni šoli v Ljubljani, nato je šel istega leta ponovno v Beograd, kjer je bil do 1929 načelnik oddelka za zadružništvo pri ministru za kmetijstvo. Če primerjamo obdobje, ko je bil Pucelj minister, vidimo, da je Štibler spremljal tasta v dveh vladah, v katerih je Pucelj deloval, in sicer v Pašičevi (1921–1922) in Uzunovičevi (1926). V tridesetih letih je Pucelj ministroval še v drugih vladah, toda njegovega zeta in njegove desne roke tokrat ni bilo več poleg. Polnih 16 let, od leta 1929 do leta 1945, je delal Miloš Štibler v Privilegirani agrarni banki v Beogradu, in sicer kot šef oddelka za kreditiranje zadružništva.⁹⁴

Po koncu druge svetovne vojne je delal kot svetovalec pri Iniciativnem združnem odboru *Sje* in se zatem vrnil v Ljubljano, kjer je do upokojitve leta 1950 delal pri Republiški zvezi kmetijskih zadrug. Svoj zadnji članek je napisal leta 1969 v 87. letu življenja, in sicer *Nekaj o rancah in flosarjih v pohorskem Podravju*, nastal pa je po pripovedi o žagarju Janezu Dovjaku.⁹⁵

Miloš Štibler se je leta 1922 poročil s Pucljevo najstarejšo hčerko Emo. Javoršek ga omenja kot zaželenega ženina pri beograjskih gospodičnah, ki pa je bil še pri svojih 40-ih letih samski. Javoršek ni vedel, kot tudi njegovi potomci ne, da je bil Štibler že enkrat poročen. Leta 1913, 24. julija, se je v Mariboru poročil z Marijo Aleksandro Frančiško Havliček.⁹⁶ Kaj se je z njima potem zgodilo, nismo raziskovali, vsekakor pa je bila poroka z dvajset let mlajšo Emo Pucelj Štiblerjeva druga poroka.

Umetniško in publicistično udejstvovanje

Že kot dijak je sodeloval v gledaliških predstavah. V Celju, kjer je deloval nekaj let, je bil izjemno aktiven: bil je eden od najvidnejših članov Sokola.⁹⁷ Imel je svojo pesniško skupino, povabil je generala in pesnika Rudolfa Maistra k sodelovanju in ta je bil potem njihov mentor.⁹⁸ Svoje ljubezni do gledališča ni opustil,

⁹⁴ Štibler, Miloš (1882–1969). SBL – Slovenski spletni biografski leksikon. ZRC SAZU.

⁹⁵ Isto.

⁹⁶ NŠAM: RMK Sv. Marija v Puščavi 1875–1893, str. 38. To je kasnejši pripis v RMK. Sicer je bila poroka vpisana pri župnijskem uradu sv. Marije v Mariboru.

⁹⁷ Bil je predsednik društva »Sokolski dom«, ki so ga ustanovili ob priložnosti začetka gradnje Gaberskega Sokolskega doma.

⁹⁸ Štibler, Miloš (1882–1969). SBL – Slovenski spletni biografski leksikon.

tudi v Celju je nastopal v Narodnem domu. Zelo si je prizadeval za ustanovitev celjskega Dramskega društva, kar mu je tudi uspelo. V Beogradu je bil predsednik Slovenskega prosvetnega društva Ivan Cankar.⁹⁹ Po drugi svetovni vojni je igral in sodeloval v Ljubljani v Delavskem prosvetnem društvu Svoboda Bežigrad.

S publicistiko se je začel ukvarjati v gimnazijskih letih. Že takrat je objavljajl v slovenskih, srbskih in nemških časopisih.¹⁰⁰ Pisal je članke o zadružništvu, denimo *Napake v poslovanju naših zadrug*,¹⁰¹

Leta 1924 je ustanovil visokošolski časopis *Mladina*, ki so ga naslednje leto prevzeli napredni študentje Srečko Kosovel, Bratko Kreft in drugi. V prvem letniku je mogoče prebrati nekaj prispevkov, ki jih je Miloš podpisal s polnim imenom in priimkom. V njih se obrača na srednješolce s prispevkoma *Dijak in politika*¹⁰² in *Dijak in počitnice*.¹⁰³

V prvem prispevku omenja razloge, zakaj naj bi se dijaki morali seznanjati in se učiti o vseh pojavih življenja, posebno političnega. Nekoč bodo sami poklicani, da se odločajo o političnih vprašanjih in imajo o vsem svojo sodbo, zato se morajo seznanjati z vsemi dejavniki, ki v politiki soodločajo. Morajo se seznanjati z gospodarstvom, vero, narodnostjo, zgodovino, filozofijo, šolstvom, ureditvijo države in še in še. Ob tem kaže poudariti, da Štiblerjev članek ni cenena agitacija, saj že na začetku pove, da naj se mladi ne bi takoj vključili v politične stranke. Pravi, da to ni potrebno, še manj pa koristno. Šele takrat, ko bo mlad človek dodobra spoznal vse dejavnike, ki sooblikujejo politiko, bo lahko oblikoval svojo sodbo in takrat bo lahko odločal, kateri politični stranki naj bi se priključil.

Zelo zanimiv je tudi njegov drugi prispevek. V njem primerja počitnice v času Avstrije in Kraljevine Jugoslavije, torej pred in po prvi svetovni vojni. Omenja, da so se dijaki v predvojnem času udeleževali predvsem na dveh področjih: eno so bila potovanja, drugo dijaško prosvetno in manjšinsko (narodnoobrambno) delovanje. Zlasti pri slednjem so bili predvojni dijaki pravi vzor: med počitnicami so sestankovali, obravnavali različna vprašanja, mnogo se je govorilo o tem, kako bi lahko sodelovali pri prosvetnem delu med narodom. Dijaki so začeli ustanavljati ljudske knjižnice in bralna društva, prirejati poljudna predavanja, uprizarjati gledališke predstave itd. Pri tem se sprašuje, kaj delajo »današnji« dijaki in ugotavlja, da je glede potovanj, spoznavanja novih krajev in ljudi enako, kot je bilo prej, glede prosvetnega dela pa so povojni slovenski dijaki daleč zaostali za svojimi predvojnimi tovariši. Ni več prosvetnega dela, ki bi bilo namenjeno dijakom samim oz. njihovi izobrazbi, in ni več delovanja med narodom. Zato Štibler nagovarja dijake, naj začnejo delovati med narodom, naj ustanavljajo knjižnice, naj prirejajo predavanja in poučne tečaje, naj snujejo gledališke predstave, koncerte itd. Več izobrazbe, več prosvete kmetu in podeželskim ljudem – to naj postane počitniško geslo slovenskega dijaštva.

⁹⁹ *Priseljevanje in društveno življenje*, str. 166.

¹⁰⁰ Isto.

¹⁰¹ *Zadruga*, 19/1911, št. 5, str. 121–126.

¹⁰² *Mladina*, 1/1924–1925, št. 2, 3, 4, str. 19, 20, 21.

¹⁰³ *Mladina*, 1/1924–1925, št. 7–10, str. 86, 87.

Štibler je seveda objavil tudi veliko drugih člankov. Vseh ne bomo niti naštevali, kaj šele predstavili. To je tema, ki bi jo bilo treba podrobneje obdelati in objaviti.

Štiblarjeva publicistika sega tudi na področje združništva. Omenimo najpomembnejše sestavke: razpravi *Kriza v slovenskem združništvu*¹⁰⁴ in *Razmišljanja o konzumnih zadrugah*,¹⁰⁵ knjige *Slovenci, čuvajmo svoje posojilnice!: poljudna razprava o važnosti posojilnic*,¹⁰⁶ *Združništvo*¹⁰⁷ in *V domovini ročdelskih združnih pionirjev itd.*¹⁰⁸

Poleg nešteti aktivnosti je bil tudi predavatelj na različnih tečajih, od tistih s politično in gospodarsko vsebino do predavanj na kmetijskih in združnih tečajih.

Iz *Javorškovih Spominov na Slovence I, II* je razvidno, da sta pustila Puclj in Štibler velik vtis v pisateljevem življenju. Če je Puclja imel za vzor in mu celo pripisal, da je glasoval za vidovdansko ustavo nezavedno, saj se je dneve in dneve pred tem boril s svojo vestjo, pa je Štibler tista črna senca, ki je Puclja ves čas napeljevala na »stranpota«.

Kljub temu da zvali Javoršek vso krivdo za Pucljevo sodelovanje tudi v vladah v času diktature kralja Aleksandra na Nikolaja Barango oz. Miloša Štiblerja, je iz branja življenjepisa slednjega mogoče jasno ugotoviti, kdaj se je nehal ukvarjati s politiko in prešel na gospodarstvo, na bančni sektor. To je bilo leta 1929. Miloš Štibler je pripadal tisti prvi generaciji Slovencev, ki so že leta 1919 odšli v Beograd gradit novo državo, v katero so tako verjeli. V Beograd je odšel naravnost z Dunaja, kjer je bil v letih 1918 in 1919 referent jugoslovanskih združnih zvez Glavne zveze avstrijskih kmetijskih zadrug. Vse njegove zapise, ki so nastali med leti 1956 in 1963, preveva to prepričanje.¹⁰⁹ O kralju Aleksandru piše, da je bil sprva zelo vesten in sodelovalen vladar. Za vsako malenkost se je posvetoval z ministri. Vse to pa se je kmalu spremenilo, kar je doseglo višek z uvedbo 6. januarske diktature. To je Štiblerja zelo prizadelo in v svojih *Beležkah* napiše takole:

»In še enkrat se mi je kralj zameril in sicer takrat, ko je dr. Žerjav bil zadnjikrat pri njemu v avdienci. Tudi to je bilo leta 1929. Kralj je namreč klical k sebi vidne politike iz cele države, da bi od njih zvedel, kako sodijo o njegovem razveljavljanju državne ustave. Ob tej priliki bi tudi videl, s katerimi ljudmi bi mogel opravljati svojo politiko. Tako je prišel k njemu tudi dr. Žerjav, ena najbistrejših političnih glav, kar smo jih Slovenci v stari Jugoslaviji imeli. V razgovoru pravi kralj, da misli na »amputacijo«, to je na odcepitev Slovenije od Jugoslavije. V Sloveniji so namreč gospodovali klerikalci pod vodstvom dr. Korošca. Vodili so čisto vatikansko politiko. Ker pa je bil Vatikan že od nekdaj največji sovražnik Jugoslovancev, tudi

¹⁰⁴ Štibler, *Kriza v slovenskem združništvu*, 1911.

¹⁰⁵ Razpravo je mogoče dobiti v NUK-u tudi v obliki separata, čeprav je izšla v *Koledarju nabavljalnih zadrug državnih uslužbencev v Sloveniji*. Ljubljana, 1928.

¹⁰⁶ Štibler, *Slovenci, čuvajmo svoje posojilnice!*, 1913.

¹⁰⁷ Štibler, *Združništvo*. Knj. 1, 2, 3, 1931–1933. Prvi in drugi del sta v Pucljevi zapuščini v Arhivu RS.

¹⁰⁸ Štibler, *V domovini*, 1935.

¹⁰⁹ Miloš Štibler je šele v 74. letu začel pisati dnevnik pod naslovom *Beležke*, ki je še vedno v zasebni lasti. V njem večkrat obžaluje, da tega ni storil že prej.

njegova politika ni mogla biti všeč onim, ki so Jugoslavijo ljubili. To so bili predvsem Srbi, torej jedro jugoslovanskega prebivalstva. Klerikalna politika Vatikana je privedla do tega, da se je pri Srbih začelo misliti na »amputacijo«, na odcepitev Slovenije od Jugoslavije. Kajti po odcepitvi Slovenije bi Srbi in jugoslovansko misleči Hrvatje imeli veliko večino v državi in za sicer okrnjeno Jugoslavijo ne bi bilo več resne nevarnosti.

To odcepitev je dr. Žerjavu omenil tudi kralj. Žerjav pa mu pravi: »Veličanstvo, če tako mislite potem ne spadate na položaj, na katerem se nahajate«. Kralj plane, dvigne roko in pokaže Žerjavu vrata. Žerjav se onesvesti in se zgrudi v naslonjač-fotelj pri kraljevi mizi. Kralj pokliče takoj ljudi, ki nudijo Žerjavu pomoč. Ko se osvesti, spregovorita s kraljem še par besed, na kar Žerjav odide.«¹¹⁰

Slika 5: Miloš Štibler okoli leta 1960. Iz družinskega albuma Kamile Volčanšek.

Kamila Volčanšek, slikarka

Kamila Volčanšek je prapraprapravnukinja Karla st. Fuchsa iz Metlike in Antonije, roj. Wanka pl. (*Edle von*) Lenzenheim, iz Češke, praprapravnukinja Danijela pl. Šuflaja st. iz Bubnjarcev in Antonije, roj. Fux, iz Metlike, prappravnukinja Danijela ml. Šuflaja in Eme Bacher iz Novega mesta, pravnukinja njune hčere Eme, roj. Šuflaj, in Ivana Pucelja iz Velikih Lašč ter vnukinja Eme, roj. Pucelj, in Miloša Štiblerja s Fale pri Mariboru. Njena mati Duša je prišla nekoč po drugi vojni, ko so se Štiblerji vrnili iz Srbije v Slovenijo, na obisk k svoji teti Ivi de Costa, roj. Pucelj, predmetni učiteljici za prirodopis, zemljepis in kemijo na meščanski šoli

¹¹⁰ Štibler, Miloš. *Dnevnik*. Neobjavljen rokopis, 1956. Iz zasebne zbirke družinskih dokumentov Štiblerjeve vnukinje Kamile Volčanšek.

dr. Radoslava Razlaga v Brežicah.¹¹¹ Tam je spoznala mladega slikarja¹¹² in gostilničarjevega sina Vladimira Volčanška iz Šentlenarta pri Brežicah, se poročila in ostala.

Volčanški so stari rod, ki na teh področjih živi že stoletja.¹¹³ V času narodnega boja proti nemški prevladi v Brežicah zasledimo Kamilinega starega očeta Janeza/Ivana Volčanška v popisu zavednih Slovencev, ki so imeli slovenske napise. Oglas v *Posavski straži* pod geslom *Svoji k svojim* navaja »naše« trgovce, obrtnike in gostilničarje, ki poslujejo v slovenskem jeziku in imajo tudi zunanje napise v slovenščini. Zato vabi Slovence, naj koristijo usluge samo navedenih obrtnikov, trgovcev in gostilničarjev.

Kamilin stari oče in očetov oče Janez (roj. 1883), sin posestnika in gostilničarja Janeza Volčanška (roj. 1861) iz Brezine 50, se je leta 1919 poročil s Kamilo Štumberger. Tako je dobila Kamila ime po svoji babici in očetovi mami. Kamila Štumberger¹¹⁴ je bila hči davčnega nadupravitelja, odbornika posojilnice in nekdanjega lastnika usnjarne v Predmestju 12¹¹⁵ ter sestra avstro-ogrskega mornariškega časnika, poveljnika Pomorske oblasti južnega Jadrana v Kraljevini Jugoslaviji in izumitelja Miroslava Štumbergerja.

Brežiški gostilničarji so bili statusno in gmotno bliže trgovcem kot obrtnikom. Sodili so v zgornji del lestvice družbenih slojev. Tudi zunanost gostiln je kazala na premoženje njenih lastnikov. Pred drugo svetovno vojno so imele tak »imeniten« videz samo štiri gostilne: Kórent v Narodnem domu, Deržičeva gostilna in gostilna Cirnski v Brežicah ter Volčanškova na železniški postaji v Šentlenartu.¹¹⁶ V njegovo gostilno so zahajale lovske in druge zaključene družbe ter potniki, ki so čakali na vlak.

¹¹¹ *Izvestje* državne meščanske šole dr. Radoslava Razlaga v Brežicah za šolsko leto 1935/36. Brežice 1936, str. 11.

¹¹² Po pripovedovanju njegovega ujca Miroslava Štumbergerja naj bi Vladimir študiral slikarstvo v Zagrebu. Podatka nismo preverjali.

¹¹³ Avtorica članka je za razlago zaprosila dr. Silva Torkarja z ZRC SAZU. Po njegovem mnenju je priimek Volčanšek vezan na krajevnoimensko podstavo, in sicer na vas Volčje v bizeljsko-sremiškem področju brežiške občine. Priimek je nastal iz pridevniške oblike volčanski, ta pa iz imena prebivalcev Volčjega. Ime vasi Volčje se leta 1309 zapisuje še brez »j«, torej kot Woltsche ali Wultsge. Danes je to vas Volčje pri Sromljah (Kos, *Srednjeveški urbarji*, 1939, str. 74, 114). Leta 1500 pa se pojavi prvič zapisano kot Woltschie. Ta »j« je sekundarni, kar se vidi tudi iz priimka Volčanšek, ki bi se sicer glasil Volčjanšek. Različica priimka Volčanšek je Volčanjšek. Oba priimka sta največkrat zastopana v spodnjeposavski regiji, Volčanški pa so v matičnih knjigah zapisani v obeh različicah. Avtorica članka se je pogovarjala s prebivalci spodnjega Posavja in izvedela, da je Vučje ljudsko poimenovanje za Volčje. Zato morda ni odveč, če bi obema različicama priimka dodali še en spodnjeposavski priimek, in sicer Vučajnk.

¹¹⁴ Po nekaterih razlagah naj bi bil priimek Stumberger samo ponemčeni slovenski priimek Strmbregar.

¹¹⁵ *Ista*, str. 44.

¹¹⁶ Počkar, *Dve gasi*, 2005, str. 44.

O Vladu, edinemu sinu gostilničarja¹¹⁷ Ivana Volčanška in Kamile, roj. Štumberger, vemo zelo malo. Že kot otrok je bil bolehen, a lep deček, ki je bil prava umetniška dušica vse od majhnega. Mati Kamila je umrla zgodaj in oče je kmalu zatem zaprosil za roko Ljudmilo Poljanšek, najstarejšo hčer mestnega pekovskega mojstra. Ljudmilini sorodniki so malega Vlada – Lalijsa opisovali kot »*Ein herzliches aber sehr delikates kind*«. ¹¹⁸ Umrl je samo tri mesece po rojstvu hčere Kamile, star 27 let.

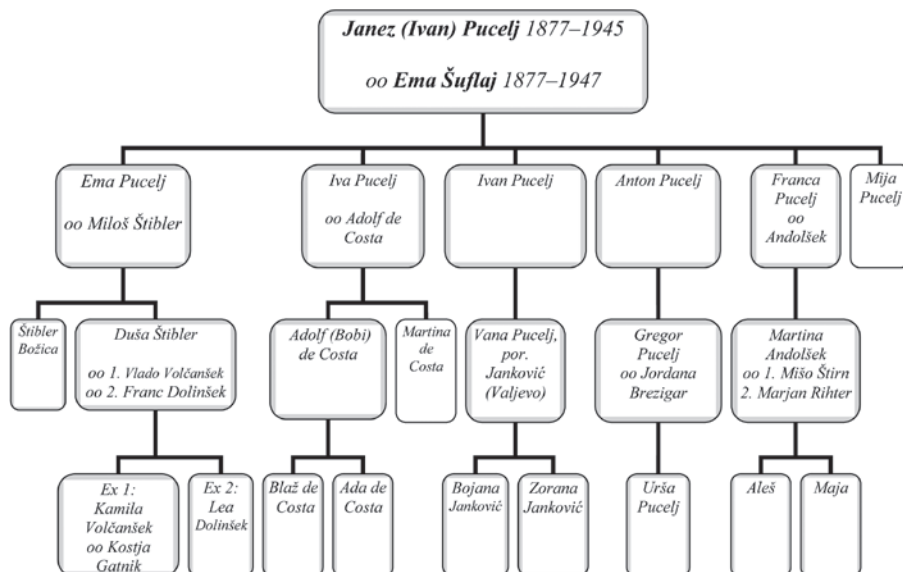
Gregor Pucelj, novinar

Gregor Pucelj je prapravnuk Karla st. Fuchsa iz Metlike in Antonije, roj. Wanka pl. (*Edle von*) Lenzenheim, pravnuk Danijela pl. Šufflaja st. iz čezkolpskih Bubnjarccev in Antonije, roj. Fux, iz Metlike, pravnuk Danijela ml. Šufflaja in Eme Bacher iz Novega mesta, vnuk njune hčere Eme, roj. Šufflaj, in Ivana Puclja iz Velikih Lašč ter sin Antona Puclja in Marije, roj. Kervina. Marija Pucelj, roj. Kervina, je bila Ljubljankica in je imela že pred poroko službo v Ljubljani v Kemofarmaciji in tudi po poroki je živela v Ljubljani. Anton Pucelj je od svojega očeta Ivana podedoval kmetijo in je kljub končani klasični gimnaziji in trem semestrom prava v Zagrebu prevzel skrb za velikolaško domačijo in tam tudi kmetoval. Tako je živel Gregor Pucelj med tednom z materjo v Ljubljani, konce tedna pa so preživljali v Velikih Laščah ali pa je oče prihajal v Ljubljano. V Ljubljani je z njimi živela Gregorjeva teta Ema Štibler Pucelj, ki je skrbela tudi za nečakovo vzgojo, in kot se je Gregor spominja, ga je učila lepega vedenja in ga neredko tudi natepla.

Že od začetka novinarske poklicne poti je bil zaposlen od leta 1977 pri dnevnem časniku *Delo* v Ljubljani. Po pripravištvu je bil sprva novinar-začetnik v lokalni (ljubljski) redakciji. Nato je bil novinar-specialist v notranjepolitični redakciji in pozneje tudi v gospodarski redakciji, bil pa je tudi urednik ljubljanske redakcije. Od leta 1988 je bil urednik priloge *Znanost* pri časniku *Delo*. Vsa ta leta se je ukvarjal tudi z okoljevarstvenim novinarstvom, predvsem ga je zanimala problematika odpadkov, onesnaževanje zraka, voda in tal, ukvarjal se je tudi z jedrsko problematiko oziroma z vplivi jedrskih elektrarn in vseh vrst jedrskih odpadkov na okolje in zdravje ljudi.

¹¹⁷ Včasih so bile bolj imenitne gostilne zabeležene kot hoteli, same gostilničarje pa matične knjige imenujejo z različnimi imeni (Hotelier, Gastwirth), tudi restavraterji (mišljeno kot restavracija – restavraterji). Tako je zapisan leta 1932 Ivan Volčanšek st. iz Brezine kot gostilničar, njegov sin Ivan ml. iz Šentlenarta pa restavrater. Ista, str. 44, 47.

¹¹⁸ Žokalj Jesih, PpP, 2014, str. 115.

Skica za družinsko drevo potomcev Ivana Puclja in Eme, roj. Šufflaj. Pucljev

Uredniško delo je opravljal do upokojitve konec leta 2015. Gregor Pucelj je tudi član izvršnega odbora Slovenskega združenja znanstvenih novinarjev (SZZN), ki je včlanjeno v Evropsko združenje znanstvenih novinarjev (EUSJA).

Viri in literatura

Viri

Pisni viri

HR HDA – 806–16.2. 3. Obitelj Šufflaj. Škatla 88. Armal iz leta 1675.

HR HDA – 806–16. 2. 8. Obitelj Šufflaj. Škatla 90. Daniel Šufflaj ml. (1850–1906).

HR HDA – 806–16. 2. 9. Fux. Škatla 90.

NŠAL: matična knjiga krščenih župnije Novo mesto–Kapitelj, zv. 1855.

NŠAL (Nadškofjski arhiv Ljubljana): PMK Novo mesto–Kapitelj, zv. 1875.

NŠAL: matična knjiga umrlih župnije Velike Lašče, zv. 1906, str. 3, št. 20.

NŠAM (Nadškofjski arhiv Maribor): RMK Sv. Marija v Puščavi 1875–1893.

SI AS 1388. Arhiv Republike Slovenije. Pucelj Ivan, 1872–1963 (Fond).

Šolar, J. Pismo vdovi Emi Pucelj, 20. julij 1945. Zasebna zbirka Gregorja Puclja.

Šolar, J. Pismo vdovi Emi Pucelj, 23. maj 1946. Zasebna zbirka Gregorja Puclja.

Štibler, Miloš. *Dnevnik*, 1956. Rokopis. Iz zasebne zbirke družinskih dokumentov Štiblerjeve vnukinje Kamile Volčanšek.

Ustni viri

Gregor Pucelj, Velike Lašče

Kamila Volčanšek, Ljubljana

Časopisni viri

- Amtsblatt zur Laibacher Zeitung*, 11. marec 1861.
- Gostilničar*, 17/1930, št. 5.
- Izvestje državne meščanske šole dr. Radoslava Razlaga v Brežicah za šolsko leto 1935–1936*. Brežice, 1936.
- Kmetijski list*, 1/1919, št. 1, str. 1–2.
- Posavska straža*, 1/1907, št. 27–29.
- Programm k. k. Gymnasiums zu Rudolfswerth (Novomesto)*. Schlusse des Schuljahres 1866. Laibach, 1866.
- Domači odmevi. Literat Frence Feržov. *Slovenec*, 65/1937, št. 153, str. 2
- Pucelj, Ivan, Božič 1928, *Kmetijski list*, 10/1928, št. 51, str. 1.
- Pucelj, Ivan, O sporazumu. *Kmetijski list*, 7/1925, št. 22, str. 1.
- Slovenski narod*, 19/1886, št. 298.
- Slovenski pravnik*, 21/1905, št. 10–12, str. 347.
- Štibler, Miloš, Dijak in politika. *Mladina*, 1/1924–1925, št. 1, str. 3–4.
- Štibler, Miloš, Dijak in počitnice. *Mladina*, 1/1924–1925, št. 7, 8, 9, 10, str. 85–86.
- Zadruha*, 19/1911, št. 5, str. 121–126.
- Učiteljski tovariš*, 46/1906, št. 21, str. 173.

Elektronski viri

- Admiral Anton Haus (1851–1917). URL: http://www2.arnes.si/~jbarov/anton_haus_vse.html (1. 5. 2015)
- Bäuerle, Adolf, *Was verdankt Österreich der beglückenden Regierung Kaiser Franz des Ersten*. Wien, 1834. URL: (8. 6. 2015) http://www.europeana.eu/portal/record/9200386/BibliographicResource_3000044841541.html
- Bubnjarci: fotografija dvorca. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Bubnjarci> (20. 6. 2015)
- Cvitanović, Hrvoje in Vladimir, Znameniti karlovački liječnik dr. Milan Nemičić (1844–1930). *Liječnički vjesnik*, št. 5–6, 2010. URL: <http://hrcak.srce.hr/63583> (1. 5. 2015)
- Egidij Fux, URL: <http://www.smrtnakazna.rs/en-gb/topics/theexecutioners/egidijfux.aspx> (24. 5. 2015)
- Fortgang der Schüler an der dreiklassigen Städtischen Knabenschule zu Laibach in zweiten Semester 1861. URL: <http://www.dlib.si/preview/URN:NBN:SI:DOC-GSHNAINA/0547bbd3-bded-430f-aa5c-efa4bd92a3ab?&language=eng> (12. 5. 2015)
- Gabrski sokolski dom. <http://ook.knjiznica-celje.si/zgodilo/sokolski.htm> (27. 4. 2015)
- Katarina von Escherich (http://de.wikipedia.org/wiki/Katharina_von_Escherich) (1. 5. 2015)
- Kekez, Hrvoje, Grbovnice (Armales) cara Leopolda. I. *Zbornik Odsjeka povij. znan. Zavoda povij. znan. Hrvat. akad. znan. umijet.* (Zagreb), 23 (2005), str. 215–243. URL: <http://hrcak.srce.hr/file/11236> (14. 10. 2012)
- Kersnik, Maja, *Zgodovinski razvoj badmintona v Sloveniji*. Diplomsko delo. Ljubljana, 2010. URL: <http://www.badminton-zveza.si/stran/13-Zgodovina-badminton-a-v-Sloveniji> (19. 5. 2015)
- Militär Schematismus des Österreichischen Kaiserthums*. Wien, 1834. URL: (16. 5. 2015) <https://books.google.si/books?id=zhlfAAAAcAAJ&pg=PA188&lpg=PA188&dq=Wanka+von+Lenzenheim>
- Militär Schematismus des Österreichischen Kaiserthums*. Wien, 1844. <https://books.google.si/books?id=3pJgAAAAcAAJ&pg=PA74&lpg=PA74&dq=Wanka+von+Lenzenheim&source=bl&ots=j4KDeEnDJs&sig=2KsKrYdLFjMeMUKlMgDJ00TpvZs&hl=sl&sa=X&ei=28tgVc6EBcOSU5CwfgG&ved=0CEEQ6AEwBg#v=onepage&q=Wanka%20von%20Lenzenheim&f=false> (URL: 23. 5. 2015)

- Niškanovič, Miroslav, Prezimena Slovenaca u Srbiji na početku 21. veka. *Traditiones*, 39/1, 2010, str. 273–281. URL: (19. 5. 2015) http://isn.zrc.sazu.si/files/file/Traditiones/Traditiones_39_1_separati/273_pdfsam_Traditiones_39-1_web.pdf
- Pečnik, Barbara, Velike Lašče – Villa Lasis je trg postala. [elektronski vir]: 100. obletnica podelitve trških pravic / Barbara Pečnik ; [prevodi arhivskih dokumentov Senta Tehovnik Kolar]. Butična izd. El. knjiga. Velike Lašče: Javni zavod Trubarjevi kraji, 2013. URL: (8. 6. 2015) http://www.trubarjevikraji.si/images/vsebina/zaloznistvo/Villa_Lasis_je_trg_postala_e-knjiga.pdf
- Pucelj, Ivan (1877–1945). SBL – Slovenski spletni biografski leksikon. ZRC SAZU. URL: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi473263/> (17. 4. 2015)
- Pucelj, Ivan (Laščan). Radi trme. Ljubljanski zvon, 1899, str. 36–46. URL: [dLib.si: www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-KWUUQW7S/...2a62.../PDF](http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-KWUUQW7S/...2a62.../PDF) (17. 04. 2015)
- Slovenska biografija. URL: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi746531/> (23. 4. 2015)
- Pucelj, Ivan (1877–1945). SBL – Slovenski spletni biografski leksikon. ZRC SAZU. URL: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi473263/> (17. 04. 2015)
- Steinbacher, Nina, *Liberalizem na slovenskem podežlju. Politični profil Ivana Pucelja*. Diplomsko delo. Maribor, 2012. URL: <https://dk.um.si/Dokument.php?id=49097> (17. 04. 2015)
- Stipančević, Mario, *Analitički inventar. Osobni arhiv Emilij Laszowski 1651-1952*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2010. URL: http://arhinet.arhiv.hr/_Pages/PdfFile.aspx?Id=1132 (23. 4. 2015)
- Štibler, Miloš (1882–1969). SBL – Slovenski spletni biografski leksikon. ZRC SAZU. URL: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi667221/> (17. 04. 2015)

Literatura

- Bojničić, Ivan, *Der Adel von Kroatien und Slavonien. Nürnberg. Siebmacher's Grosses und allgemeines Wappenbuch: in einer neu, vollständig geordneten und reichvermehrten Auflage: mit heraldischen un historisch-genealogischen Erläuterungen*. Bd. 4, Abt. 13. Nürnberg: Von Bauer und Raspe, 1899.
- Enciklopedija Slovenije*. Knj. 8. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1994.
- Enciklopedija Slovenije*. Knj. 10. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1996.
- Enciklopedija Slovenije*. Knj. 13. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1999.
- Janković, Ivan, Egidij Fux, ljudomrznež iz Metlike in kandidat za krvnika. *Zgodovina za vse*, letnik, 1, 2010, str. 30–38.
- Javoršek, Jože, *Spomini na Slovence I, II*. Ljubljana, 1989.
- Kekez, Hrvoje, Urbarijalni nameti i katastarstki popis selišta na vlastelinstvu Brlog u 18. stoljeću. *Povijesni prilozi* 30, 2006, str. 79–102.
- Kos, Dušan, *Urbarji za Belo krajino in Žumberk (15.–18. stoletje)*. Ljubljana: Slovenska Akademija znanosti in umetnosti, 1991.
- Kos, Milko, *Srednjeveški urbarji za Slovenijo. Urbarji salzburske nadškofije*. Viri za zgodovino Slovencev I. Ljubljana, 1939.
- Kramarič, Janez, *Črnomelj v daljni in bližnji preteklosti*. Črnomelj, 1999.
- Lopašić, Radoslav, *Gradovi oko Kupe i Korane. Mjestopisne i povjesne crtice*. Zagreb: Matica hrvatska, 1895.
- Marušič, Branko, *Sto slovenskih politikov*. Ljubljana: Prešernova družba, 2002. (Sto slovenskih; knj. 24).
- Oblak, Marija, *Ivan Pucelj, življenje in delo*. Diplomsko naloga. Ljubljana, 1999.

- Perovšek, Jurij, »V zaželeni deželi«. *Slovenska izkušnja s Kraljevino SHS / Jugoslavijo 1918–1941*. Ljubljana: inštitut za novejšo zgodovino, 2009.
- Perovšek, Jurij, *Liberalizem in vprašanje slovenstva*. Ljubljana: Modrijan, 1996.
- Programi političnih strank, organizacij in združenj na Slovenskem v časi Kraljevine SHS (1918–1929)*. [izbral in uredil Jurij Perovšek]. Ljubljana: Arhivsko društvo Slovenije, 1998.
- Počkar, Ivanka, Dve gasi, dva policaja, sto obrtnikov: življenje mestnih obrtnikov od sredine 19. stoletja do druge svetovne vojne na primeru Brežic. Brežice: Društvo za ožvitev Brežic; Krško: Valvasorjev raziskovalni center; Ljubljana: ZRC SAZU, 2005.
- Popović, Štefanija, Popis imanja Zagrebačke županije u doba ukidanja feudalnih odnosa. *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* (Zagreb). 28 (1995), str. 282–298.
- Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih Jugoslovanskega prostora. Zgodovinski oris in sedanost*. [uredila Janja Žitnik Serafin]. Ljubljana: Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU, 2014.
- Rugale, Mario, Preinfalk, Miha. *Blagoslovljeni in prekleti. 2. del. Po sledih mlajših plemiških družin na Slovenskem*. Ljubljana: Viharnik, 2012.
- Schiviz von Schivizhoffen von L. *Der Adel in den Matriken des Herzogtums Krain*. Görz, 1905.
- Slodnjak, Anton, *Zgodovina slovenskega slovstva*. Knj. 4. Ljubljana: Slovenska matica, 1963.
- Stipančević, Mario, *Neznani svijet Emila Laszowskog*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2014.
- Smole, Majda, *Graščine na nekdanjem Kranjskem*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1982.
- Štibler, Miloš, *Kriza v slovenskem zadružništvu*. Celje: Zvezna tiskarna, 1911.
- Štibler, Miloš, *Zadružništvo*. Ljubljana; Kmetijska matica, 1931–1933.
- Štibler, Miloš, *V domovini ročdelskih zadružnih pionirjev*. Ljubljana: T. M. Hrovatin, 1935.
- Štibler, Miloš, *Slovenci, čuvajmo svoje posojilnice! Poljudna razprava o važnosti posojilnic*. Celje: Zadružna zveza, 1913.
- Žokalj Jesih, Bojana: *PpP: parna pekarna Pogačar*. Ljubljana: Forma 7, 2014.
- Vitez, Mirko. *Bubnjarci na Kupi*. Karlovac: Boljitač, 1998.
- Wurzbach, Constantin, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich*. Knj. 35. Wien: 1886.

SUMMARY

Tracing Descendants of the Croatian Nobles Šufflay of Otruševac in Slovenia

Goranka Kreačič

The paper traces the descendants of a well-known noble family from the Croatian town of Samobor in Slovenia. By an unusual coincidence, descendants of Filip Aleksander Noble of Šufflay from Otruševac (1794–1882) from the castle Brlog at Ozalj in Croatia were discovered. The Šufflay (Sufflei, Schufflei) family arrived in Samobor in the period when the manor was in the hands of a Styrian general, Ban of Cratia and Baron Christoph Ungnad. Around 1565, he brought five families, well-trained miners from the Swabian Württemberg, whose descendants at present still live around Samobor, including the Šufflays and the Dolthars (Dolthallers). Both families, the Šufflays and the Dolthars, were granted the Austrian noble title in 1675; a century later, the families were also linked by marriage. Anton Šufflay and Ana, née Dolthar, are ancestors of all Šufflays mentioned in the text at hand.

The Slovene story of the Šufflays begins around 1855 when Antonia, née Fux/Fuch, daughter of a wealthy citizen from Metlika, the owner of the Črnomelj castle Karl Fuchs, and

wife of Daniel Šufflay Senior from Bubnjarci (Croatia), for reasons unknown relocated with her three young children to her mother in Metlika. She died the following year and her three children, who two years after their mother's death lost their father as well, were placed under guardianship of their grandfather Filip Aleksander Šufflay. Since their grandfather was from the other side of the river Kolpa, he sent his children and grandchildren to schools in Carniola. All daughters were educated by the Ursulines in Škofja Loka, his grandson Daniel Junior attended primary school in Ljubljana and *gimnazija* in Novo mesto.

Castle Brlog at Ozalj, the residence of Filip Aleksander Šufflay, and the estate including the castle Bubnjarci along the river Kolpa, where his son Daniel Senior lived, belonged administratively to the estate Ribnik. The parish church of St. Elias at Lipik was located in the immediate vicinity. The Šufflays considered it to be too remote, so they attended masses in Metlika that was in the proximity of Bubnjarci, where Daniel Šufflay Senior met Antonia, the daughter of the owner of a large estate Karl Fux from Metlika and Antonia, née Wanka Noble of Lenzenheim. The Wankas were an Austrian military family of Bohemian origin who were ennobled around 1830.

Daniel's and Antonia's eldest son was Daniel Šufflay Junior. He was a lawyer who began his career as a judge in Novo mesto, where he met and married Eva, the daughter of the *Diurnist* (officer receiving daily pay) J. Bacher. Until his death in 1906, Daniel was a district judge in Velike Lašče. His eldest daughter is Ema, whose descendants can be traced until the present day on the female line.

Šufflays descendants are linked by marriage to several well-known Slovenes, such as the author and politician Ivan Pucelj, the cooperative worker, politician and author Miloš Štibler, the journalist Gregor Pucelj and the painter Kamila Volčanšek. Ivan Pucelj was as a member of the well-off liberally oriented peasantry one of the most important Slovene politicians of the first half of the twentieth century. During his long political career, he was Minister of Agriculture in the Pašič (1921–1922) and Uzunović governments (1926). For several months between 1931 and 1932, he was appointed Minister without Portfolio in the Živković government, in 1934 Minister for Social Policy and National Health in various governments. Between 1935 and 1939 he was a member of the Senate of the Kingdom of Yugoslavia. He also wrote prose and poetry. Miloš Štibler was Pucelj's son-in-law and his political right arm up to 1929. He was an author himself, a journalist and a cooperative worker. He left politics in 1929 and helmed the cooperative loan department of the bank *Privilegirana agrarna banka* in Belgrade. After World War II, he came to Slovenia where he resumed his writing, social and cultural activities. He wrote his last article in 1969 when he died at the age of 87. The paper also mentions Kamila Volčanšek, Pucelj's great-granddaughter and Štibler's granddaughter, along with the journalist Gregor Pucelj, who is Pucelj's grandson.